

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... kor. 10.—

Negyedévre ... kor. 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI - KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

— © Budapest, október hó 11. © —

Október elsejével kezdődött az új évnegyed.

Ama tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése szeptember végével lejárt, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hova előbb megújítani sziveskedjenek.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ..... 20 kor.

Félévre ..... 10 kor.

Negyedévre ..... 5 kor.

Mutatványszámok kívánatra ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,

VIII. ker., Népszínház-utca 22. szám.

Krónika.

Kizökök az idő.

— okt. 9.

Kizökök az idő ..... Harminczhét esztendő levegő-fülledtség után, a fegyveres béke és a hármasszövetség két nagy képtelenségének az összeomlása nyomán, egészséges, nagyot csattanó ökölhang dördül fel Európa jól megterített vélt asztalán. Legyen a múlt már a történelem és adjuk át azt a korszakot, amelynek három jellemzője: kiegyezés, hármasszövetség és berlini szerződés volt, a történetíróknak. Egészen érthető hangon ezt mondja ez az ökölcsattanás.

Es lehet válogatni a kifejezésekben aszerint, amint az embernek tetszik, vagy nem tetszik, avagy közömbös a dolog, hanem az bizonyos, hogy vagy Ausztriának, vagy a monarchiának, vagy nekünk, de *valakinek* kétségtelenül — mondjuk így — nagy sikere van. Olyan sikere, amely ha nem nemzetközi vonatkozású volna, bátran nevezhető lenne államcsínynek is. Olyas valami történt, amire harminczhét esztendő óta nincs példa Európa történetében. Lesz háború, nem lesz háború, lesz kongresszus, nem lesz kongresszus, ezeken a kérdéseken most már egészen felesleges töprenkedni, mert háború is lesz és kongresszus is lesz. Ilyen eruptív csödkérelem a majd negyven esztendő európai egyensúly, békerendszer, neometternichizmus s a többi ellen, nem intézhető el másképpen, csak háborúval, — ha holnapután még nem is hívják be tartalékos felebarátom — a csödtömeg pedig nem likvidálható másképpen, csak kongresszus útján. A háború is, a kongresszus is, akárhogy is izgassa is elsőrendben a lelkeket, tulajdonképpen és a Wells időgépére ráülve és onnan visszatekintve a mai történelmi hétre: mellék-

kérdés. A jövő Lamartine-ja, vagy Mommsen-je itt a korszaklezárodást és a másik korszak megnyílását fogja megállapítani. Nem az a fontos, hogy előbb verekszünk-e, azután tanácskozunk, avagy pedig előbb tanácskozunk és annakutána kapunk-e bele többrendbeli hajakba, hanem az, hogy Klió csattanva csukott be egy újabb befejezett kötetet és föltette a polczra. Ezzel már majd csak az unokáinknak lesz baja, mert ennyivel is többet kell nekik tanulni a »magistra vitae« nevű güvernánttól.

A jelen krónikása azonban, az újságíró, sem a Wells már említett időgépére nem ülhet rá, sem pedig fel nem teheti a Mommsen pápaszemét. A pillanat szédítően meredek kilátóhelyéről kell neki áttekinteni múltnak, jelennek, jövőnek a perspektíváját, pedig az Idő egygyé olvadni csak Shakespeare kezében tudott. Azért volna hű és orcátlan törekvés biztosat mondani akkor, amikor a czeruza és a nyomdafesték között esetleg már hadüzenet is van. Töredékeket lehet itt csak mutogatni, gyorsan összekapkodott üvegcserepeit annak a kaleidoszkópnak, amely most csörrenve fordult egyet a tengelye körül. Itt tehát egészen rendszertelen, de valahogyan alighanem mégis összefüggő mondatcsoportok következnek. Abban a feltevésben, hogy az olvasó a nyers eseményekről unos-untig informálva van.

Bosznia visszakapcsolása és Bulgária függetlenné válása egy esemény. Nem azért, mert ez a két régen leamputált darab egyszerre hullik le Törökország tétéről, hanem azért, mert *ugyanegy* az, aki leválasztja őket a testéről. A Balkán arkimédesi pontja és Európa közepe ma Budapest.

Ez a szó, hogy »Törökország« mostantól fogva nem annyit jelent már, hogy Törökország, hanem annyit, hogy Anglia, Oroszország és Franciaország együttvéve. Miután tehát Törökország nem önmagát jelenti, tehát logikus következés, hogy Szerbia és Montenegró sem jelentenek mást, mint annyit, hogy »Olaszország«. Sőt ha hiba van a Kréta körül és ha a Jildizben el is hangzott a klasszikum, hogy »timeo Danaos«, félek a görögtől, még ha segítségemre jön is, még akkor is annyit jelent Törökország, hogy Olaszország. És nekünk Bosznia az Adriát jelenti, Bulgária pedig — mert ez is nekünk jelent — a Fekete-tengert.

Tetszik most már megérteni azokat a táviratokat, amelyek arról beszélnek, hogy Oroszország *ellenünk* forduló haragos indulattal kívánja a Dardanellák megnyitását, Anglia pedig módfelett, brit temperamen-

tumon tul, feldühödött a berlini kongresszus megállapításainak a felrugása miatt. Ez a feldühödés nem a penészes berlini kongresszus miatt van, hanem amiatt a minap vizre bocsátott hadihajó miatt, amelyiknek az a neve, hogy »Ferencz Ferdinánd« és amelyiknek az a szándéka, hogy Port-Szaidtól Gibraltárig, még Málta mellett is szabadon szánthassa a Mediterráneum vizét.

Háboru és világfelfordulás még sohasem indult meg másképpen, mint úgy, hogy először a bolha kezdett el köhögni. A nagy fegyver nehezen mozdul, a kicsiny revolver kézügyben van és ha az Isten akarja, még Szerbia is elsül. Végül is Európa tetejének a felgyújtására nem vállalkozhatnak sem a német gaugráfokból Szardinián keresztül felventiszettembrézett dinasztikiák, sem pedig a háremükben immár kialudt fáklával körültekintő öreg státuskvók. Ehhez gyujtogató kell. Orgyilkos. És menjen Krusedolba, a némán beszédes kriptakövhöz tanácsért az, aki netalán elfelejtette volna, hogy hol terem a szilva, a disznó és a konakmerénylő.

Bosznia visszakapcsolásának a királyi kijelentése körül eltagadhatatlan közjogi hibák vannak. Ezeket a hibákat azonban Széll Kálmán, a látó határon mindig tullató, megjövendölte ezelőtt netto harmincz esztendővel.

Az öröklőjog új kézbevétele csak a pragmatika szankció alapján történhetik, mert Rámához a Habsburgok házi törvényének semmi köze sincs. Hogy a históriát jól tudják ott fenn is, ez nem abból világlik ki, hogy a proklamációnak kissé köhögős az a paszszusa, amely az Anjou-jogokról szól, helyesebben nem szól, hanem arról, hogy ott is érzik, hogy kellemetlenebb törvény alig van a magyar kódexben, mint az az 1880 : V. Amely közössé teszi Bosznia ügyét.

Három hadtestünk már mozgósítva van és nagyon jó, hogy mozgósítva van, de miért kell nekünk ezt a hirt — Angliából tudnunk meg? Egész nyugodtan elhagyhatnák ma már a félhivatalosok is a régi dalt a régi dicsőségről és más erényekben gyakorolhatnák magukat, mint a czáfolásban. Mert hogy félhivatalosan is be kellene ismerni már, hogy — kizökkent az idő.

Törökország ebben a pillanatban nem tudja még, hogy haragszik-e, vagy nem. Ő maga jobb szeretne nem haragudni, de muszáj lesz neki haragudni még akkor is, ha megpukkad a dühtől, mert az a csizma, amelyiktől az Ádria választja el, addig rugdalja Görögországra, amíg csak nekünk nem kényszeredik.

Ugy Bulgária függetlenülése, mint Boszniának a koronához való visszakapcsolása a legnagyobb dühöt a szlávokból váltotta ki. És igazuk volt. Nincs népfaj a monarchiában, amely jobban értené a maga érdekét, mint a szláv és nincs elem a monarchiában, amelynek kellemetlenebb volna egy szláv birtoktest visszaszerzése és egy szláv ország felszabadulása, mint az ausztriai szlávoknak. Tessék csak meghallgatni majd a cseh tartománygyűlést. És nagy gondolatsort átugorva: ime először és tetteben így nyilvánul meg Ferencz Ferdinánd ugynevezett szlavofil volta.

Lesz háboru, lesz kongresszus, nem lesz hármasszövetség, nem lesz balkáni státuskvó, de — nem lehetetlen, hogy ezeknek utána kell dicsőülni a 67 : XII.-nek is. Bizony: új nap kel fel, régi dolgokat ellep a dér és rendszer omlik itt össze. És ha lesz öszszmonarchia, annak az uralkodója Budapestről fogja intézni a magyar császárság sorsát, és ha lesz cenztrálparlament, az a dunaparti Westminsterben fog tanácskozni.

És végül: az ilyen dolgokat az ember nem az unokaöccse kedvéért szokta csinálni.

Cholnoky Viktor.

Magna peccatrix.

— S. Lucae VII. 36. —

Szelid-megértőn méléz rá a Mester,
Ő meg az Úrhoz könyein át néz föl;
Illeti lábát illatos kenettel,
Nárdusolajjal, porphyr-szelenczéből...

Farizeus-szó szitkot szór szemébe,
Farizeus-gúny borítja fejét el, —
S ő Jézuson csügg remélten-remélve
S szent testét törli haja selyemével.

— Egy harántsíp sikongat a közelbe!...
Ott künn az alkony a fehér fővenyre
Szederjes árnyrózsákat ejteget, —

Nehéz bimbók pattannak ki az estben.
— Jézus ajkáról szelid szózat lebben:
„Megbocsátok: mert igen szeretett...”

Rédey Tivadar.

Ének.

Göggös árnyat a halványodó égre
Feketén vetnek komor paloták,
A nyár bucsuja illatozva, égve
Őszi rózsákat boritva fehérbe, —
Most suhan a forró városon át.

Holnap már ólomszinü lesz az alkony
És barna folt ég a falevelen,
Holnap szépséged már karomba' tartom,
Holnap enyim lesz minden szerelem,
Sáppadó délutánon jöjj velem,
Őszi bibor cifrázza nászi ágyunk
És lázadó, nagy, diadalmas vágyunk
Gyullassa fel az ős kék boruját,
A te ujjongó, siró kaczagásod
Sikoltson a foszló varázson át;
S a mi nászunkkal legyen százszor áldott
Ez a hervadó, halvány némaság.

Kétly Endre.

Vadrózsa hervadóban.

Irta: KRÚDY GYULA.

A Sebestyén-téri Mayer-ház picziny udvara rózsáligetté változott. Augusztiner, a híres kertész valamennyi legényével azon dolgozott tavasz jöttével, hogy e liliputi paradicsom minél csodálatosabb, elbájolóbb legyen. Voltak ott olyan rózsák, amelyeknek tőjét Kis-Ázsiából hozták a rózsáligetekből, liliomhagymák Hollandiából és messze Japánból drága pénzen hozatott virágok, amelyeknek párja tán Európában sem volt. Szinte emeletekre osztották az udvart a függőkertek, amelyeknek kábító illata kiáradt egészen a Duna-partig és beillatosította a szomszédos utcákat. Az emberek, akik a Mayer-kert illatát érezték, csodákat beszéltek arról, ami odabenn, a bezárt kapu mögött lehetséges. Az akkori pesti fantázia a Mayer Valéria otthonát képzelte a világ leggyönyörűbb otthonának. Még a fenséges nádor is érdeklődött egyszer a kert iránt, amint budai palotája terraszán sétálgatva, a kedvező széláram feléje hajtotta a pesti oldalról a Mayer-kert csodálatos illatát.

— Ha nem tudnám, hogy Gül-Baba, a rózsák atyja, már régen meghalt, azt kellene hinnem, hogy Budáról Pestre költözött a jámbor kertész! — kiáltott fel István nádor.

Mikor a nagyurak szólnak valamit, száz fül hallja meg egyszerre. S innen magyarázható meg az a körülmény, hogy másnap vagy harmadnap a pesti polgármester tiszteletét tette Valériánál és Pest városa nevében virágbokrétát kért tőle a nádorné ő fensége számára.

Mayer Valéria, aki haloványabb volt ekkor a leg-haloványabb rózsánál is és busan lecsüggesztett fejjel ült a trianoni lugásban, egykedvűen intett a polgármesternek:

— Akár az egész kertet odaadom.

És többet nem mondott. Ekkor terjedt el Pesten a hire annak, hogy a gazdag Nepomuk Mayer örökös-nőjét valamely titkos bánat emészti. Az emberek összedugták a fejüket, majd értelmetlenül megcsóválták:

— Mi lesz a világból? Már ő sem boldog, aki a leg-gazdagabb Pest városában?

Pedig hát úgy volt, a kósza hír igazat mondott, Mayer Valéria nem volt boldog. Boldogtalan volt. Valami történt az utóbbi időben, amiért a fecsegő Marie tánt végképpen elfelejtette az örökös fecsegést s vörösre sirt szemmel, nesztelenül tett-vett a házban; meg-megállt és felsóhajtott:

— Istenkém! Istenkém!

Csupán az édes likőrök iránti vonzalma maradt meg; sőt fokozódott.

A fürgé Hannibál ur aranyhimzetes vörös kabátjában valami nagyon szomorú kis emberke lett, amint tétlenül ódöngött a kapu körül, szinte reményét veszítve, hogy a jól ismert csengetés felhangzik-e még valaha?

A háznál csupán Horkabányi ügyvéd ur fordult meg sűrűbben, mint azelőtt és az öreg ügyvéd régi-módi frizúrája korántsem volt olyan rendben, mint azelőtt. A virágcserepekre kétszeres gonddal látszott vigyázni, de a bus aggodalom, amely arczára ráborult, akkor sem szűnt meg, midőn szerencsésen átvitorlá-zott a kerten és egyetlen virágfüzérbe sem lépett bele. Sőt csak ezután lett igazában aggodalmas, midőn urnője előtt végre megjelent és az előre előkészített írásokból referált az ügyekről és dolgokról. Bármennyire is igyekezett elmerülni az ügyvédi írásokba, félszemmel olykor felpillantott a szarkalábak közül és urnőjén felejtette a szemét; a megkezdett mondatot gyakran így fejezte be:

— Tudnék ám én egy híres orvos-doktort Pesten, aki csodákat művel. Főorvos ur Beretvást gondolom.

De még e közbeszurt mondatoknak sem volt meg az a hatása, hogy Mayer Valéria csak fel is emelje halovány szempilláit, mintha nem is hallotta volna a hozzá-intézett szavakat.

— Elhozzam főorvos ur Beretvást? — füzte tovább a szót Horkabányi. — Iskolatársam volt, igen derék, becsületes ember. A kis herczeget is ő gyógyította meg Budán. Elhozzam-e?

Vadrózsa a törpe diványon, amelyen ebben az időben heverészni szokott és arczához olyan zsebkendőt szoritott, amely nem az ő liliputi-szekrénykéiből került ki, bágyadtan felemelte a fejét:

— Kit akar elhozni, kedves Horkabányi ur?

— A doktort, aranyos kis urnőm! — felelt fel-élénkülve az ügyvéd.

Mayer Valéria tagadólag rázta a fejét:

— Némely dolgokban olyan vagyok, mint boldogult apám. Ő sem engedett doktort sohasem magához. Az volt a babonája, hogy ha a doktor hozzányul, akkor már meg is hal. Hát én is babonás vagyok... Habár talán, ki tudja, nem volna-e jobb, ha a doktort elhozná!...

— Nem, nem, — védekezett Horkabányi ur nagy ijedelemmel — ha efféle babona fűzi a doktorhoz kis urnőmet, akkor inkább nem kell még a derék Beretvás sem.

— Köszönöm önnek, — felelt gyöngé hangon Vadrózsa — hogy nem erőszakolja tovább a dolgot. Mert egy idő óta mindenki erőszakoskodik velem. Ugy bán-nak velem, mintha már félig meg volnék halva, mintha már egy csöpp akaratom sem volna. Marie tánt egész nap azon tőri a fejét, hogy mit végeztessen velem. Egyszer a kertből a házba kell mennem, máskor eltöz-ködnöm kell, ismét mindenféle teákat kell innom... És ha ellentmondok, segítségül hívja Hannibált, aki térdre veti magát s addig nem ereszti el a lábamat, amíg parancsaikat nem teljesíttem. Istenem, hogy nincs senkim, aki megvédene! Olyan gyöngé és fáradt vagyok, hogy néha megmozdulni sem tudok és ilyenkor azzal kineznek, hogy sétálgassak a rózsák között, holott nem szeretem a rózsáimat... Amióta a tubarózsák eltün-tek egy reggelre. Azoknak illata még vonzott a kertbe, mert az illata hasonlít ahhoz az illathoz, amit boldogult apám koporsója mellett éreztem...

— Helyes is, hogy eltűntek a rózsák! — felelt Horkabányi ur.

— Ön is ellenem van... Az egész világ ellenem van... Igazán nem tudom, hogy mit fogok csinálni, ha mindenki magamra hágy.

— Dehogy is... Hát nem itt vagyok-e én? — kiál-tott fel lelkesedve Horkabányi ur és e perczen valóban olyan hősi állásba helyezkedett, mintha az egész világ ellen meg akarná védeni az ő kis urnőjét.

— Hát először is hozzák vissza a tubarózsáimat, — mondta makacskodva Vadrózsa — addig nem érzem jól magam. Tubarózsákkal akarom behinteni magam és — úgy várok, várok... Azonkívül Hannibálnak is tiltsa meg a térdeplést, fiskális ur. Mert én előttem már senkinek sem szabad többé térdepelni.

— Megtiltom Hannibálnak a térdeplést — felelt szigoruan az öreg ügyvéd.

— És az utolsó kívánságom az, hogy küldje el hozzám azt a furcsa nevű urat, azt a szerkesztőt, akire azelőtt mindig nevetve gondoltam... Hátha meg-nevettet most is.

— Puki urat méltóztatik gondolni?

— Valóban ő jutott eszembe — folytatta fel-élénkülve Vadrózsa. — Puki uron mindig nevetni szoktam...

— Pedig éppen egy kis baj van vele, engedelmet kérek, egy kis baj... A közlőny, amelynek kiadására mi szoktuk utalványozni a pénzt, korántsem mutatkozott olyan virágzó vállalkozásnak, mint azt Puki ur előttem ígerte.

— Bánom is én — mormogta Vadrózsa. — Eladjuk a bécsi házakat...

Az ügyvéd rémült mozdulatot tett.

— Hála Istennek, annyira még nem vagyunk. Különös dolog is volna, ha nekünk házat kellene eladnunk. Nem, erről nincs szó...

Vadrózsa bágyadt mosolylyal nyitotta fel a szemét.

— Hát akkor miről van szó? Puki ur ügyetlenül végzi önnel a dolgát...

Az ügyvéd nagy szemeket meresztett.

— Igen, ügyetlenül — folytatta Vadrózsa és mosolygott. — Micsoda élehetlenség az, ha még egyik házunkat sem kell eladnunk a Puki ur közlőnye miatt!... Csak küldje el a derék urat hozzám, majd én kioktatom, miképpen kell önnel bánni, fiskális ur. En majd fölvilágosítom, hogy mindig kétszer, sőt háromszor annyi összeget kérjen, mint amennyire valójában szüksége van. Akkor ön fizet, mint a köles. Hisz velem is így szokott elbánni, Horkabányi ur...

Az öreg ügyvéd homlokáról a verejték csurgott és végképpen felbomlott régimódi frizurája.

— Könyörgöm... Esdeklem... Ne szabadítsa rám azt a farkast, nagyságos kisasszonyom. Hiszen az egy vad szörnyeteg, aki minden héten kétszer is sarkából forgatja ki lakásom ajtaját, holott a vállalkozás jövedelmezőség tekintetében nulla. Amióta a közlőny kiadói lettünk, nincs sem éjjelem, sem nappalom. Ha reggel tíz forintot adtam Puki urnak a szabályszerű nyugta ellenében, estére már ismét rám töri az ajtót, hogy nem tudja miből fizetni a munkatársai honoráriumát; pedig az egész közlőnyben elejétől a végéig nincs más, mint csupa talány, meg rejtvény, mert Puki urnak ez a mestersége... Valóságos guerilla-harcot folytat ellenem, nem vagyok tőle biztonságban sehol sem, megrohan, mint egy utonálló és nincs tőle menekvés. Goromba és pöffeszkedő. Folyton az orrom alá dörzsöli, hogy én nem vagyok költő... De hát nem lehet mindenki költő. Feljelentésekkel fenyeget és reám uszítja elzüllött barátait, akik ujságjába a talányokat írják. Nem merek kilépni bezárt irodámból, mert az utcán bizonyosan megszólít valami züllött fiatalember, aki a multheti talány honoráriumát kéri... Természetesen én nem állok olyan könnyen kötélnek, sőt legtöbbször meggyőződést szerzek arról is, hogy jó-e a talány, érdemes-e a honoráriumra? Véniségemre reggeltől estig talánymegfejtéssel foglalkozom. Azt hiszem, nekem szerkeszti Puki ur az egész lapot... Mert most már annyira belejöttem, hogy könnyű szerezni fejtem meg a legnehezebb talányokat is. Éppen a múlt héten, az »Ariadne-fonál« címűt két napig vizsgáltam, de végre mégis rájöttem és a jutalomkönyvet megnyertem.

Vadrózsa felvidámodva kérdezte:

— Nos, miért nincs tehát megelégedve Puki urral?

— Ezer és egy okból. Legfőképpen azért, mert a nyomtatóműhely számláját is mindig nekünk kell kifizetni és ha egy percig vonakodom, Puki ur elzüllött barátaival nyomban bombardirozni kezdi lakásomat. De még ezt is elviselném, ha Puki ur alábbhagyna kiállhatatlan göggyével, amelylyel direkt önmagát nevezi ki az irodalmi pápának... Beteggé, szerencsétlenné tett ez az ember. Már azt kell hinnem, hogy Puki Pálon és elzüllött barátain kívül nincs is más író az országban...

— Hiszen ez egy roppant mulatságos ember, — felelt Vadrózsa — kérem, küldje el hozzám... Talán, talán meg tud nevetetni.

Igy szólt Vadrózsa kisasszony és vidám kacagása csukló fájdalmas zokogásba fulladt. Elfakarta az arcát kendőjével és kis teste megrázkódott a fájdalomtól.

— Ne sirjon, drága kisasszonyom, — ugrott fel ültéből Horkabányi ur — megyek, a föld alól is előteremttem a kívánt urat... Azaz hogy nem is kell talán a föld alá mennem utána, hiszen bizonyosan ott fog tanyázni lakásom környékén elzüllött barátaival és füttyjellel figyelmeztetik egymást közeledésemkor. Mert ma, ami ritkán történik, egyelőre sikerült megszökni Puki ur elől.

Az öreg ur sietve tipegett ki a házból és még sokáig csengett fülebe Mayer Valéria kétségbeesett zokogása... Hitetlenkedve csóválta a fejét és sokszor megállott az utcán gondolataiba mélyedve.

— Lehetséges volna, hogy komolyan beteg az én kis urnóm! — kérdezte magában.

Pedig Vadrózsa most komolyan beteg volt... Az a játszi szőrelem, amely e kis nőnek élete egét bearanyozta idáig, komoly, halálosan komoly szerelemmé változott. A Vadrózsa élete egéről eltűntek az aranyfüstös felhők és szomorúság, bánat költözött a babapalotába. A költő, aki sokáig csupán verseiből ismerte a szerelem mindenható hatalmát, most maga is keservesen szenvedett az érzelmek súlya alatt...

A gong megszólalt a virágfüzérés folyosón és Hannibál, a törpe inas csodálatos arcfintorgatások között vezette be Puki urat a házba.

Némely ember predesztinálva van arra, hogy sohasem tud elég bő ruhaneműre szert tenni. Bár terjedelmes harcsasaru illene lábára, a suszterboltban mégis a kecsgeorru cipők között válogat, amelyek mérhetetlen fájdalmat okoznak neki. Süveget olyant szerez, amely egy gyermek fejére volna alkalmas s ezért csupán fejbubját fedi be a fejfödő. Ruhái mind olyanok, mintha egy czingár emberkére szabták volna s az ember örökkön azon aggódik, hogy a következő percében bizonyosan szét kell pattannia valamelyik ruhadarabnak. Ilyen volt Puki Pál, aki szinte szenvedelmesen szerette a szűk cipőt, kis kalapot és e korban kimondhatatlannak nevezett ruhadarabot, amelyben tagjai kínosan megfeszültek. Szinte tojástanchezhoz hasonlított a járása, amidőn a kecsgeorru cipőkben magát lehetőleg kellemeztetve, nyomult be a házba a grimaszokat yágó Hannibál után és kalapját számtalanszor megigazította: fején, hogy az valamennyire biztos pontot találjon.

Puki Pál ur kétszer is megkérdezte fuvolázó hangon a kis Hannibál urtól:

— Bizonyos ön abban, hogy ő nagysága hajlandó látogatásomat elfogadni?

Hannibál ur csak szemhunyorítással válaszolt.

Puki ur tehát, amennyire szűk nadrágjától tellett, siető léptekkel követte Hannibál urát.

Az üveges folyosón egy picziny rokokó-széken, mint egy letört virágszál, félreahajtott fejjel ült Vadrózsa kisasszony és gondolataiban elmerülve, észre sem vette, hogy Puki mély hajlongással — amennyire azt ruházata megengedte — közeledett feléje.

— Kezeit csókolom, — fuvolázott Puki ur. — kedves kezeit csókolom, nagyságos kisasszony. Bátorkodtam megjelenni, hogy előterjesztéseimet megtegyem a közlőnyünkről...

Vadrózsa unottan legyintett.

— Nem vagyok kíváncsi közlőnyünkre...

Puki ur megzavarodva lépett hátra:

— Horkabányi ur valami olyasmit mondott, — dadogta — hogy könnyelmű pazarlás miatt idéztettem ide...

— Csak legyen tovább is könnyelmű, tisztelt ur — mormogta Vadrózsa kisasszony és bágyadtan lehunyta a szemét. Kis kezeit öregesen dörzsölte össze és fáradtan eresztette hátra a fejét.

— Ugy-e nagyon betegnek látszom, Puki ur?

Puki ur gömbölyű szemeit őszinté részvétellel függesztette a kis beteg nőre.

— Bizony nem valami jó állapotban tetszik lenni...

— Nagyon, nagyon beteg vagyok — zokogott fel Vadrózsa és kezeivel eltakarta arcát.

Puki ur mélységes megdöbbenéssel nézett a zokogó leányra. Annyira zavarban volt, hogy nem tudta megtalálni még zsebét sem, amelyet abból az okból keresett, hogy felesleges kezét ott elhelyezze. De végre előkerült a zseb és Puki ur emigy megnyugodva, tovább fuvolázott:

— És mi baja, ha szabad tudnom?

— Azt én nem mondhatom meg senkinek.

— Még nekem sem? Hiszen mindig hűséges rab-szolgája voltam... Parancsolja, hogy életemet feláldozzam? Megsértette talán valaki? Annak Isten legyen kegyelmes.

— Senki sem bántott — csillapította Vadrózsa a haragvó urat. — Ugyan ki is bántana engem? Kinek lehetnék én utjában? Hiszen csak egy kis bogárka vagyok... És mindenkivel jót szoktam tenni.

Puki ur most ballábával lépett egyet előre és jobb kezét helyezte zsebébe.

— Tehát valami meghülés? — kérdezte fontoskodva. — Van egy barátom, akinek jó ismerőse Zalay orvos ur. Egy-kettőre elmulasztja a bajt. A Vörösmarty kis lányát is ő gyógyította.

— Nincs semmi olyan bajom, amin orvos segíthetne...

Puki ur mindkét kezét zsebre dugta.

— Megáll az eszem! — vallotta meg őszintén.

— Tizenhárompróbás becsületszavamra kijelentem, hogy még idáig nem hallottam ilyent... Vagy talán — fűzte tovább elsötétedő arcczal — az a bizonyos ügyvéd, az a Horkabányi, aki, mert néhány talányt véletlenül megfejtett, éppen olyan ironak képzei magát, mint Vörösmarty, ő beszélt valamely kellemetlent közlőnyünkről? Vagy talán a közlőny munkatársait gyalázta, a jeles Petrevárit vagy Szobonyát, aki a legszebb bordalokát tudja!

— Ne heveskedjen, Puki ur. Sem Horkabányinak, sem nekem nincs kifogásunk jeles munkatársai ellen...

— Tehát? — kérdezte Puki ur végleg megakadva és gömbölyű szemeit a mennyezetre függesztve, mintha ottan kellene még valamely okát találni annak, hogy Mayer Valéria nem érzi jól magát.

Vadrózsa ekkor halkán megszólalt:

— Mondja, kedves Puki ur, mikor látta utoljára Lancelot-t?

— Vasárnap este a Városmajorban, a pünkösdi ünnepélyen — felelt közömbösen Puki ur.

— És kinek a társaságában látta?

— Pille Anikónak, a híres cigány-énekesnőnek a társaságában. Ő most a legdivatosabb hölgy Pesten.

Puki ur talán még tovább folytatta volna szavait, ha hirtelen észre nem veszi, hogy baklövést követett el. Mayer Valériának olyan fehér lett az arca, mint a fal, és szinte élettelenül hanyatlott hátra. Puki ur rémülten ugrott közelebb az alélt nőhöz, aztán teljes erejéből segítségért kezdett kiáltozni... Marie tánt rémülten futott ki a belső szobából és cseppet sem ügyelt arra, hogy megjelenésében a kellő méltóságot fejtse ki. Sikoltozva futott az ájult Vadrózsához és karjaiba emelte, mint egy gyermeket.

— Mi történt? — kérdezte rémülten. — Az Istenért, mi történt, hisz a szive verését is alig hallani szegénykének...

— Futok orvosért! — ajánlkozott Puki ur és amilyen gyorsan csak lehetett, olyan sietve távozott a házból, hol olyan nagy galibát okozott ügyetlenségével. Már a Magyar-utczában járt, de öltönydarabjai még mindig csak a legnagyobb erőfeszítéssel tüdták épségben maradni, nem számítva azt a néhány gombot, amelyet itt-ott elveszített ruhájáról futásában.

*

Puki Pál ur tehát futott. Végigügetett a városon, bekukkantott a Kávéforrásba, az Órába, a Csigába és más ismerős helyekre, hogy Lancelot-t felfedezze. Szemeit gondosan gurította körül a megfigyelés alá vett helyeken; sőt még fejét is megcsóválta néhányszor, mintha azt akarta volna mondani:

— Ugyan hová lett az az ördögös Lancelot?

Pedig Puki ur nagyon jól tudta, hogy Lancelot-t a világ végeztéig nem találhatja fel, abból az egyszerű okból, mert Lancelot nem létezett. A verseket, szerelmi költeményeket e név alatt a rejtélyes Puki Pál ur írta a regényes Vadrózsához. De hogyan lehetett volna ezt bevallani? Hisz nyomban értékét veszti az érzelmes dal, amint a troubadour pókhasával előlép az erkély homályából! Vadrózsa — a gazdag Mayer kisasszony — csak addig szeretheti Lancelot-t, amíg annak külétét homály fűdi. Puki ur tehát nem csekély aggodalommal sietett tova a Belváros girbe-gurba utcáin. Mit tegyen? Levesse-e az álarcot? Hónapok óta bolondítja immár a titokzatos költővel az érzelmes Mayer kisasszonyt, aki végezetül belébolondult az ismeretlenbe. Mit cselekedjen most?

Végre is a becsület győzött mindama rejtélyes tervek között, amelyeket Puki ur magában elgondolt. Igen, vissza fog menni és térden állva bocsánatot kér. Kegyelmet szegény fejének, hogy egyszerű rejtély-szerkesztő léteire Vadrózsára, a költőnőre merete emelni szemét és lantját ilyen irányban felajzani. Kegyelem, kegyelem. A szerelem elvette az eszét a közlőny szürke szerkesztőjének.

Megindult tehát visszafelé a Sebestyén-téri Mayerházhoz. A házból riadt futkosás hallatszott: az ájult Vadrózsát élesztgették az előhívott doktorok.

Puki ur már a csengetyűre tette kezét... De aztán hirtelen hátralépett.

— Nem, — kiáltott fel — ha meghal, sem szabad neki megtudni, hogy én voltam az a vakmerő, aki Lancelot álarczát öltöttem magamra. Sohasem szabad megtudnia. Hisz oly végtelenül szeretem.

És sötét arcczal rohant el a ház környékéről a nemes Puki Pál.

Nevetséges dolog, rideg és szigorú törvényt állítani fel arra, mit kellene olvasnunk és mit nem. A modern kulturának több mint fele azon alapszik, a mit »nem kellene olvasnunk«.

*

A nők a fülükkel szeretnek, mondta valaki, éppen úgy, mint a férfiak a szemükkel szeretnek, ha ugyan egyáltalában szeretnek valahá.

*

Jobb örülni a rózsának, mint nagyítóüvegen át vizsgálni a gyökerét.

Wilde Oszkár.

A láthatlan muzsikus.

A csend, e nagy láthatlan muzsikus
Elálmodozva, halkan dudorászgat
Szívet megejtő és melódiákat.

Nincs benne semmi, semmi öntudat,
Csak sejtelem, csak tétlen éber álom,
A dél verőjén, kósza napsugáron.

A hangja lágy, csodákba olvadó,
Minthogyha fénylő aranymadarak
Könnyű szárnyrebbenése volna csak.

S a hangja mint olvasztott szinarany
Ragyogja be a napsütötte síkot
S hangjában szüz öröm, szent bánat sír ott.

Minden meséd, ó színompás Kelet,
Itt szunnyad benne némán, álmodozva,
És ő tovább szövi, tovább bogozza.

Feljajdulások, kinzó gyönyörök,
Tétova álom, büszke lendület
S nincs benne semmi, senki — kivüled!

... S a völgyre mintha ráborulna most
Ezüstfényű, órájás üvegharang,
Láthatlan börtönben fogoly a hang.

S a csend, e nagy láthatlan muzsikus
Gyémántvesszőjével meg-megkonganatja
És zeng és zsong a csend üvegharangja...

Balla Ignác.

Krónika II.

Utána.

— okt. 9.

Az ember nem vakithatja el eléggé a szívét, hogy az esze tisztábban lásson. Megint meghalt egy kislány nagy bánatában, olyan módon, melytől igazán összefacsarodik az ember szíve. S megint a léha, üres és kaczagó boulevard-társadalom körében, olyan kislány, akit ha elvesznek, okvetetlenül mésalliance lesz belőle. Aminthogy mésalliance lett volna, ha Göröncsér festőművész elveszi Máté Ilonát s nem tartja okosabbnak inkább főbelőni magát teljes sikerrel, minekelőtte megölte volna szíve szerettét, de nem biztos kézzel. Amit a szerető keze akkor elhibázott, azt helyreütötte most a kis művésznő önkezeléssel: a saját golyójától sikerült meghalnia; utána ment emberének a másvilágra. Mert lehetetlen, hogy az öngyilkosok ne higgyenek a másvilágban.

Mondom: el kell nyomnom szívem szavát, mely fehér orgonával hintoné be a kislány szomorkodó sirját, hogy józanul a józan igazságot találjam meg ebben a háromfelvonásos tragédiában, melynek két cselekvő

hőse meghalt, de az igazi hőse él és felmentésre szorul. Az apa, a fiu apja, akinek már át kellett szenvednie a vádat, hogy gyermekét a halálba kergette, s most rásulyosodik a másik élet is, mely ellenkezése miatt pusztult el. S e súly annál nyomasztóbb, mivel most a tévedését is el kell ismernie: ez a leány, aki utána tudott halni szerelmének, méltó lett volna arra, hogy családi asztalán a jobbjára mellett üljön és anyjává legyen unokáinak. Az öreg ur féltette a fiát a művész-szerelemtől, mivel a művésznők mind egyformák. S most megkapta a rettenetes ellenpróbát: a művésznők nem egyformák s ez a lány megérdemelte volna férjét és diszére vált volna bármely család becsületének.

Ha ezt az apa előbb tudta volna! Ha lehetséges lett volna megkapnia az élet ellenpróbáját! Mert az életnek megvan az a rettenetes sajátsága, hogy másképp is lehetett volna. Minden másképp lehet s buta véletlenségeken vagy okos teóriákon fordul meg, hogy milyenné váljék. Ezerfelé nyílik az út, bármelyikre léphetek, de ha az egyikre léptem, sohasem fogom megtudni, mivé lettem volna, ha a másikra kerülök. S többé el sem hagyhatom ezt az utat. Nincs visszatérés helyzetekhez, mert nincs visszatérés időponthoz. Ha husz esztendeig várok arra a nőre, akit szeretek s aztán megkapom, nem olyan az életem, mintha husz év előtt kaptam volna meg, nem vagyok ugyanaz az ember és nem vártam ugyanarra, amit akkor akartam és kaptam volna. Semminek sincs ellenpróbája, s aki a nagy tragédiát okozta, most úgy kell látnia a valóságot, ahogy megesett: tönkretettem két életet, pedig most tudom csak, milyen boldoggá tehettem volna ezt a két életet!

Szöke Kati utána indult gyermekének a Halál országába, hogy visszakönyörögje. Aztán meglátta, mi lett volna gyermekéből, ha nem hal meg és nem kérte vissza. Bocsássanak meg a holtak, hogy nem az ő romantikus igazukat kutatom, hanem öreg, szkeptikus lelkelem tapasztalataiban turkálva, az élőhöz fordulok: nyugodj meg öreg ember, rád czáfoltak, tévedtél, de mégis igazad volt!

Mert most, miután meghaltak, gyönyörűséges, zavartalan családi életet látunk számukra, ha egymásé lettek volna. Most, hogy meghaltak, a tragédiájuk ismeretével valóban gyönyörűséges életük lenne, ha még volna életük. De ha mindez nem történik meg, akkor nekik sejtelmük sem lett volna arról, hogy meghalának egymásért! S ezt nem tudva, szerelmük sorja, életük tempója csak olyan lett volna, amilyenek köznapi életek lenni szoktak: a nagy szerelem, a nagy megszokottság, az apró, majd nagy egymás utjába kerülések s főképpen megint a megoldhatatlan, de okvetetlenül felvetődő kérdés: mi lett volna belőlem, ha nem ismerem meg ezt a nőt, — mi volna belőlem, ha nem ismerem ezt az embert?

Két ember egészen bizonyosan csak akkor élhet boldogan egymással, ha már meghaltak együtt, egymás miatt. Ha az öreg Gundel János áldását adja a fiatal párra, azok nem boldogtalanok, nem kovácsolja őket

össze a világ ellenségessége, nem halnak meg együtt : akkor sejtelmük sincs arról, hogy mennyire szeretik egymást. S akkor az öreg ember, aki fiát félti, nem tudja, mitől óvta meg a fiát, csak azt, hogy mivé engedte válni. Vált boldog ifju szerelmes férjje, fejlődése kellő közepette, amikor minden átalakul, a gondolkodás, a tudás, a hajlam és az érzés. S a házaséletben nem a szunnyadó, drámai erők próbálódnak ki, hanem az eleven mindennaposságok: S nekiindul a boldog pár a kétséges távolságu, de bizton meredező sötét pontoknak, ahová vagy a nyárspolgári élet kormánykereke, vagy a családi hajótörés veti ki őket. S mint közös sors részesei ideglenül tengődnek egymás mellett az idegenben, míg jön friss dagadó vitorlás, s felszedi vagy az egyiket, vagy a másikat, de mind a kettőt soha.

Igy szokott ez lenni, így lett volna-e? Nem tudom. De merem állítani, hogy igen. S akire e tragédia sulya nehezedik, a felelős élő, nyugtassa meg ezzel háborgó kétségeit. Igaza volt, ha tragédia lett is belőle. Nem vétett a fiatalok ellen, ha bele is haltak. Vannak jóslatok, miket semmiféle szó ki nem mondott és semmiféle megoldás a teljesülésüket meg nem akasztja. Sorstragédiákat már nem irnak, de mindnyáján átéljük őket. Ha két szív egymásra talál, ne kérdezzék: boldogok, boldogtalanok leszünk-e? Hunyják be szemüket, fojtsák meg gondolataikat, csókolják meg egymást s az első csók mámorában, nem várva, nem tartva senkitől semmit, rebegek együtt: el vagyunk veszve!

Kóbor Tamás.

A számbőr.

— Regény. —

(15)

Irta: HONORÉ BALZAC.

Függén szaladt a tejföls csuporért, mint valami kis macska és oly kedvesen, oly szives arczzal kínál-gatta, hogy haboztam, ne fogadjam-e el.

— Kosarat kapok? — kérdezte aggódalmas hangon.

Nagyon egy uton járt a kettőnk büszkesége. Paulinet bántotta a szegénysége és titkon gögöt vetett szememre. Ellágyultam. Az a tejföl talán másnapi reggelije lett volna, mégis elfogadtam. Szegény leány igyekezett palástolgatni az örömét, de ha egyszer ott csillogott a szemében!

— Bizony megéheztem — mondtam, asztal mellé ülve. (Az ő homloka elborult egy pillanatra.) — Emlékszik még, Pauline, Bossuetnek arra a részére, amelyben azt fejtegeti, hogy Isten busásabban jutalmaz egy ital vizért, mint bármi győzelemért?

— Igen — válaszolta.

És úgy vert mellé a szive, mint a kis pacsirtaé, mikor gyerek kezébe kerül.

— Mivel nemsokára elszakadunk egymástól, — folytattam kissé elfogult hangon — engedje meg, hogy hálámat némiképp kifejezzem azért a sok gondosságért, amelyet maga és édesanyja irántam tanusítottak.

— Hagyjuk a számadást! — mondta nevetve.

Nevetése fölindulást palástolt. Ez megdöbentett.

— Zongorám — folytattam, mintha nem hallottam volna szavait — Érard legjobb gyártmányai közül

való. Fogadják szívesen. Csak fogadják el minden huzódózás nélkül, ugysem vihethném magammal arra az utazásra, amelyet tervezek.

Ugy látszik, volt valami bánatos abban a hangban, a melylyel azt a pár szót kimondtam, mert a két nő olyan meghökkenéssel elegendő kíváncsisággal tekintett rám, mintha vesémig belém látott volna. Itt volt, itt volt tehát az igazi, hamisítatlan, nem szenvelgett, fenkölt s talán tartós érzés, melyet én a nagyvilág fagyos régióiban kerestem.

— Kár is azon annyit töprengeni — mondta az anya. — Maradjon itten. Az uram ebben a szent órában már utban van hazafelé. Most este Szent János evangéliomát olvastam. Közül Pauline kezében tartotta a kulcsot, mely a bibliához van erősítve. És megfordult a kulcs. Ez a jel azt jelenti, hogy Gaudinneknél semmi baja és siker kíséri utjain. Pauline megpróbálta azután még önnel is, meg a hetes számú lakónkkal. A kulcs csupán önnel fordult meg. Mindannyian gazdagok leszünk. Gaudin milliomosként fog visszatérni. Láttam álmomban. Hajón ült, a mely telisded tele volt kigyóval. Szerencse, hogy zavaros volt a víz, mert az aranyat és tengerentuli drágaköveket jelent.

Ezek a szíves, semmitmondó szavak, melyek hasonlitanak némiképp azokhoz a végnélküli dudolgatásokhoz, melyekkel az anya gyermeke fájdalmait csitítja-csillapítja, megnyugtattak kissé. Volt annak a jó aszszónynak a szavában is, meg a tekintetében is valami jóleső szíveség, ami nem üzi el ugyan szenvedéseinket, de csillapítja, enyhíti, elringatja. Pauline élesebb szemü lévén anyjánál, nyugtalanul vetette rám fürkésző tekintetét, mintha életem titka és jövőm után kutatna. Fejbőlintással köszöntem meg a jót anyának, leányának egyaránt. Azután elmenekültem onnan, mert attól tartottam, ellágyulok. Odafönn, kicsi padlásszobámban, mit tehettem mást, lefeküdtem. Veszedelmes képzelőtehetségem ezer minden alapot nélkülöző tervet rajzolt elibém s képtelen elhatározásokra ösztökélt. Még az az ember is talál valami menedékre, aki éléte szerencséjének romjain botorkál, de én csak az űrben lebegtem.

Ah édesem, mi nagyon könnyen vádoljuk a nyomoruságot. Legyünk elnézők a minden társadalmi oldószerek leghatalmasabbjának hatásaival szemben. Ott, ahol nyomoruság ütött tanyát, nincsen többé szemérem, sem bűn, sem erény, sem szellem. Olyan gondolatok nélkül való, olyan erőtelen voltam én akkor, mint valami kisleány, aki térdre rogyik a tigris előtt. Pénz és szerelem nélkül még ura maradhat magának az ember, de az a szerencsétlen, aki szerelmes, nem ura többé önmagának, még csak meg sem ölheti magát. A szerelem a vallásos áhitatnak egy nemét kelti föl bennünk önmagunk iránt; önmagunkban egy másik életet tisztelünk. És úgy lesz a szerencsétlenség még nagyobbá a reménységgel, mert a reménység minden kinszenvedést elviseltet velünk. Azzal a gondolattal szenderültem el, hogy másnap Rastignachoz megyek és beszámolok neki Foedora különös határozatáról.

XXV.

— Ah, ah, — szólított meg Rastignac, mikor reggeli kilencz óra előtt betoppantam hozzá — tudom, mi hoz hozzám ily korai órában. Foedora kiadta neked az utat. Néhány mamlasz, aki szörnyen irigykedett rád, hogy olyan hatalmad van a grófnő fölött, már házassági híreket terjesztett felőletek. Csak a jó Isten a megmondhatója, mi tücsköt-bogarat össze nem hordtak a versenytársaid, s mennyi pletykának nem tetted célzáblájává!

— Így már világos előttem minden! — mondtam. Elgondoltam minden fanyarkodásomat és tökéletesnek találtam a grófnőt. Jól esett azt gondolnom, hogy hitvány ember vagyok, aki még nem lakolt meg eléggé, s az ő elnézésében nem láttam a szerelem kegyes türelménél egyebet.

— Csak lassan a testtel — csitítgatott az okos gascon. — Foedorában megvan a fenéig önző asszonyok természetes emberlátása, s nem lehetetlen, hogy ő már akkor megítélt téged, amikor még te csakugyan nem láttál benne mást, mint vagyont és fényűző életmódját. Minden ügyességed mellett is lelkedbe látott. Eléggé ért ő maga a tettető mesterséghez, hogy ne ismerjen irgalmat semmiféle komédiával szemben. Ugy látom, rossz utra térítettelek. Ez az asszony, szellemének és modorának minden finomsága mellett is uralkodni vágyónak látszik, mint minden nő, aki agyával méri a gyönyörűséget. A teljes és tökéletes boldogság számára a jólétben, a társadalmi élvezetekben van. Az érzélem nála csak szerep. Szerencsétlenné fog tenni téged, s a főkomornyikja leszel.

Rastignac siket fülekre talált. Félbe is szakítottam, látszatra vidáman közölve vele finanziaális helyzetemet. — Tegnap este valami buta véletlen megfosztott minden garasomtól — válaszolta. — E nélkül az ostoba véletlen nélkül szívesen megosztottam volna veled az erszényemet. De térnénk be talán villásreggelire valahová, hátha jó tanács kerül ki az osztrigáktól.

Felöltözött, befogatott a tilburyjába, azután, akár csak két milliomos, a vakmerő szerencsevadászok arczátlanságával, akik képzeletbeli tőkéből élnek, bevonultunk a *Café de Paris*-ba. Az az ördögös gascon egészen zavarba hozott könnyed modorával, rendíthetetlen nyugalmával. Mikor a pompás, jól megválogatott ebéd után a kávéhoz láttunk; Rastignac, ki egyre bicczengetett a fejével egy sereg fiatalembernek, kik egytől-egyig kifogástalanok voltak úgy föllépésüket, mint ruhájuk eleganciáját tekintve, egy ilyen dandy beléptekor azt mondta nekem:

— Ezzel vásárt fogsz csinálni.

És a pompás nyakkendő viselő embernek, ki megfelelő asztal után nézett, intett, hogy valami beszélővalója lenne vele.

— Ezt a ficzkót — sugta fülembé Rastignac — felérendezték, mert kiadott egy csomó munkát, amiről fogalma sincsen. Kémikus, történettudós, régényíró és publicista egy személyben. Társzerzője negyedik-, harmad- és felerészben a jó ég tudja hány szindarabnak. És mondom neked, olyan buta, mint dom Miguel öszvére. Nem is ember ez tulajdonképpen, hanem név, a közönség előtt ismerős czégér. Azért óvakodnék is belépni valami olyas dolgozószobába, amelynek ajtajára netalán az volna írva: Itt önmaga írhat az ember. És mégis fölér egy egész kongresszussal. Röviden, afféle meszticz az erkölcsi világban, sem nem egészen tisztességes, sem nem egészen gazember. De csitt! Már verekedett is, a világ pedig ennél többet nem kíván tőle, s azt mondja fölöle: »Tiszteletreméltó férfit!»

— Hát kitűnő barátom, tiszteletreméltó barátom, hogyan érzi magát Intelligenciád? — szólította meg Rastignac, mikor az új vendég letelepedett a szomszédos asztal mellé.

— Megvagyok valahogy... Egyre szakad a munka a nyakamba. Most is össze van már hordva a kellő anyagom egy rendkívül érdekes történelmi emlékirathoz, de nem tudom, kit bizzak meg vele. Ettől fő a fejem. Sietős a dolog, mert az emlékiratok maholnap kikopnak a divatból.

— A közelmultról szól az az emlékirat, vagy régibb fajta? Udvari izü talán? Miféle?

— A nyaklánc-ügyről szól.

— Hát nem csodálatos ez? — fordult felém Rastignac nevetve.

Azután a vállalkozó felé fordult.

— De Valentin ur, — mondotta rám mutatva — barátom, akit úgy mutatok be önnek, mint jövőd irodalmi hírességeink egyikét. Volt valamikor egy marquise nagynénje, aki nagyon befentes volt az udvarnál. Két esztendeje dolgozik a Forradalomnak royalista történetén.

Azután e furcsa üzletember füléhez hajolva mondta:

— Tehetséges ember, de olyan együgyű; hogy megcsinálja önnek azt az emlékiratot a nagynénje neve alatt, kötetenkint száz tallérért.

— Nem bánom, áll az alku — válaszolt a másik, a nyakralóján babrálva. — Fiu, mi lesz az osztrigámmal!

— Igen, de adjon huszonöt louis közvetítési díjat és fizessen ki neki egy kötetet előre.

— Nem, nem adok többet ötven tallérnál előre, hogy annál hamarabb hozzájussak a kész kéziratához.

Rastignac ismételte előttem ezt a halk hangon folytatott üzleti megbeszélést. Azután, anélkül, hogy megkérdezett volna, ismét a másik felé fordult.

— Megegyeztünk — mondotta neki. — Mikor találkozhatunk ismét, hogy aprajára megbeszéljük a dolgot?

— Jöjjenek ide ebédre, holnap este hét órára.

Fölczihelődtünk. Rastignac pénzdarabot vetett a pinczének, zsebrevágta a kifízetetlen számlát és eltávoztunk. Én csak úgy hűledeztem, milyen gondtalan könnyűséggel csapott vásárt tiszteletreméltó nagynénimmal, de Montbauron marquise-zal.

— Inkább kivándorolok Braziliába és ott tanítom az indiánusokat algebrára, amihez magam sem értek, semmint beszennyezzem a családom nevét!

Félbeszakított Rastignac hahotája.

— Hogy lehet valaki ennyire hülye! Vágd zsebre mindenekelőtt az ötven tallérodát, azután feküdj neki az emlékiratnak. Ha befejezted, egyszerűen nem enged meg, hogy a nénéd neve alatt jelenjék meg! Madame de Montbauronnak, aki a vérpadon halt meg, a kámvás rokolyái, tiszteletreméltósága, szépsége, kendőző szereit és papucsai bőven megérnek hatszáz frankot. Ha a kiadód nem akar annyit adni a nagynénédért, mint amennyit megér, majd csak talál valami vén iparlovagot, vagy valami kopott grófnőt, aki oda-firkantja a nevét.

— Miért is hagytam oda az én becsületés, jó kis padlásszobámat! — kiáltottam föl. — A világ ugyan csak piszkos, ugyancsak nemtelen gáncsokat vet az embernek!

— Na, beléd ütött már megint a poézis, mikor üzleti ügyekről van szó — zsörtölődött Rastignac. — Gyermekek vagy! Hallgass csak rám. Ami az emlékiratokat illeti, azt a közönség fogja megítélni. Ami pedig az én irodalmi kerítőmet illeti, nem áldozott-e nyolcz esztendőt az életéből és nem fizette-e meg kegyetlen tanulságokkal a könyvkiadás csinjának-binjának megtanulását? Ha egyenlőtlenül oszlik is meg kettőtök között a munka, nem szebb-e a te részed pénzbeli tekintetben is? Huszonöt louis jóval nagyobb összeg neked, mint neki ezer frank! Ugyan menj, hiszen ha Diderot száz tallérért hat prédikációt tudott csinálni, te is nekifehatsz annak a történelmi emlékiratnak és csinálhatsz belőle olyan remekművet, hogy csodájára jár a világ.

— Végtere is — mondtam neki megindultan — nagyon kellett ez nekem, s bizony nagy hálával tartozom neked érte. Huszonöt louis gazdaggá tesz...

— Gazdagabbá, mint magad is gondold — vágott szavambá kaczagva. — Vagy azt hiszed, hogy ha efféle ügyekben fordul hozzám Finot, nem tiéd lesz az elsőség? — De gyerünk most a boulognei erdőbe, ott meglátjuk a te grófnódet is, meg én is megmutathatom neked az én kis özvegyemet, akit el szándékozom venni. Elragadó kis teremtés. Elzászi. Kicsit kövérkés. Kantot, Schillert, Jean-Pault olvassa, meg egy egész sereg vizenyős könyvet. Az a mániája, hogy mindig kikéri az én véleményemet. És nekem adni kell a hozzáértőt, mint aki kellőképpen megbecsüli e német érzélgősségeket és ismer megszámlálhatatlanul sok balladát, amelyek egytől-egyig méltók lennének arra, hogy eltiltsón tőlük az orvosom. Még nem tudtam leszoktatni irodalmi rajongásáról, sirva fakad, mikor Goethét olvassa, mi több, magamnak is könyvet kell hozzá harmatoznom, mivelhogy ötvenezer frank évi járadéka vágyon és olyan csöpp, de olyan csöppike lába, mint senki másnak a világon!... Ah, ha nem azt mondaná, hogy *ansalom* és hogy *szafarban jatyok*, ahelyett, hogy *angyalom* és *zavarban vagyok*, akkor maga volna a női tökéletesség!

(Folytatása következik.)

Saison.

Két hős.

— okt. 9.

Mikor az ember belép az állatkertbe, mindjárt két hibátlan és kifogástalan állatra esik a tekintete. Az a feladatuk, mint a majmoké; a mulattatva oktatás művészetében inkább a mulattatást vállalták. Csakhogy míg a majmok vedlenek és kellemetlen szagokat, valamint nem éppen közszemlére szánt al-állatkákat terjesztenek, az a két torzító-tükör ott a kert bejáratánál semmit sem terjeszt. A művelődést és népszerű tudományt sem éppen, noha a pesti állatkert czégre gyanánt állanak.

Istenkének ebben a budapesti állatkertjében én is kiválasztottam két torzító-tükröt, amelyekben a belénk csapott világeseményeket nézegettem. A pesti pipaszáras bosnyákokat és a bolgár kertészt.

*

Estefelé a köruton csoportosulás kerekedett. Csak a kisebb ostromállapot; nem az, amelyik mögött szociálisták sortüzelnek és rendőrök kaszabolnak, hanem az a másodosztályu, amelyik fiakkerlő földülése számára van előírva. Ezuttal azonban nem ló volt a látványosság központja, hanem egy bosnyák. A hasoncipelt kirakata leszakadt és a járdán egyszerre ott hevert minden titka a mélyfenekü fióknak, amely sohasem ismert asztal-anyát. Elefántcsont mellük, rózsákat és havasi gyopárt ábrázolók, amelyek egészen különösen festettek így »Marienbad« fölírás nélkül, öblös, szigoru, fekete pénzestárczák, csavaros szivar-

szipkák, meg sok-sok mindenféle és végül a pipaszáras és sétatobok meggyfászágu légiója, ezrede, hadosztálya...

Köztük görnyedt, mint egy megvert hadvezér serege rómjain, a bosnyák. Természetesen nem káromkodott, hanem mint egy nép-pszichológiát respektáló, illetudó világpolgár, keleti rezignációval, törökös egykedvűséggel szedte össze a vagyonát. Sötétkék, posztómerev, bő bricsesse, amely ha piros volna, huszárönkéntessé is kvalifikálhatná, busan emelkedett a levegőbe, amint lehajlogatott a holmijai után.

A közönség szokatlan melegséggel és szimpátiával kísérte a hajótörött bosnyák mentési erőlködéseit. A furcsa ruhájú bosnyákok bizonyos sajnálkozó szeretettel veszik körül az utczai népek, mint az ártatlan bolondokat általában... Most is jóakaratu viccekkel és sajnálkozó fölkiáltásokkal támogatták a rakodását. Két cselédleány a járdára ömlött pipaszár- és brochelávéból kiszedett egy pár darab virágos papirosba csavart szappant, birálgatták, szagolgatták, egymás kezébe adták, aztán szépen visszatették a járdára. A bosnyák mindannyiszor fölemelkedett a rakodásából és üzletszerű egykedvűséggel, németül mondogatta az árát a szappannak, még a kezével is mutogatta.

Itt volt az ideje, hogy az intervjuut bevezessem. Ráműtattam az utczára potyogott holmira és egész horvát-szerb szótáramat egy káromkodásban kiöntöttem. A bosnyák rámnézett, helyeslően bólintott és tovább rakogatott. Aztán elkezdtem neki segíteni és közben az ő harminczszavas németségével a következő nyilatkozatot tette:

Az ő királya a »svaba kájzr«, a sváb császár és a világerő nem egyezett volna bele, hogy a török szultánnak is volt valami köze az országához. Az már elmúlt és állhatatosan ragaszkodott hozzá, hogy a törökök ki fognak menni Boszniából. És ő ezt nagyon helyesli. Mert ő haragszik a törökökre. Ő ugyanis keresztény és szerb, és mint ilyen a bosnyák lakosság jobbágyrészéhez tartozik. A családjának van egy majorja és egy kis szőlője Mosztár mellett, amelyből a termés egy részét az agájuknak kell leadni, aki Szerajevóban lakik. Hallotta, hogy ezt az adót most pénzben kell majd fizetni, amin még jobban mérgeződött. De ez nála csak politizálás, mert neki magának sohasem volt része a földműves-nyomorúságban. Kisgyerek korától egy mosztári börgyárban dolgozott, aztán eladta a birtokrészét és a kis pénzen feljött Pestre. Szemérmetlen naivitással vallja be, hogy az összes bosnyák holmijait itt Pesten vásárolja ügynöktől, akit egy István-uti korcsmában szokott megtalálni, ha szüksége van rá. Abba, hogy Boszniában valami nagy dolog történt, nem hajlandó beleegyezni. Találkozott ugyan a bosnyák küldöttséggel itt Pesten, de azok majdnem minden esztendőben itt járnak és még sem változott semmi. A beszédéből körülbelül az derül ki, hogy egyetlen változást tud csak elképzelni Boszniában, azt, hogy megint a török lesz az ur. Attól pedig úgy fél, hogy inkább el sem hiszi.

Jutalmul, hogy megnyilatkozott, meg akarom hivni korcsmába. De rázza a fejét és savanyu mosolylyal utasítja vissza a meghívást. Egy kicsit föl is van háborodva. Mikor faggatom, hogy miért, hosszú, érthetetlen magyarázatok után végre kisül, hogy nem tartja méltóságával összeférőnek, a bosnyák bricseszben és figaróban korcsmában ülni. Ez csak üzleti kosztüm; van őnéki szép koczkás ruhája, mint az enyém; abban jár korcsmába, amikor az István-uti ügynököt kell meglátogatni.

*

Az Erzsébet királyné-uton, a Mexikói-ut körül, meg az új temető környékén az ember különös kiáltásokat hallhat. Mintha egy óriási ragadozómadár sivitása, mintha a mesebeli griffmadár párjáthívó szava volna. A néptelen, poros utakon a hideg fut végig az ember hátán, mikor ezek a hangok érik. Pedig olyan idillien békés a torok, amiből a kiáltás szakad! Zamattá magasztosult trágyaszag leng a kertek körül, ahol bent, a kellős közepén, csontbórré száradt, fásult gebe huzza körbe-körbe az öntözőkut rudját. Olyan kétségbeejtően sovány a nagycsontú ló, hogy az ő bordái is lehetnek volna, amik a csikorgást adják, pedig az öntözőkut csikorog olyan hátborzongató kiáltásokban.

A gebe magától megy, megy, mint az idő, olyan végzetszerű egytempóban és a kertben trágyaágyak körül tiszta fehér ingben, vászonnadrágban egy fiatal ember foglalatoskodik. A számüzötték sorsa az övé: odahaza a bolgár kertészek a híres bolgár rózsaszüretet gondozzák, ő itt idegenben kalarábéval, retekkel meg fiatal hagymával látja el a fűszerboltokat és a vásárcsarnokokat.

Levegőtől átjárt, mégis sápadt, szőke és feltűnően finom arczu ember ez a bolgár. Bizalmatlan végignézéssel fogad, ahogy betolakodik a trágyaszagu birodalmába. De kiszolgáltatja őt nekem a nyakkendőjébe tűzött szabadkőműves-amulet. »Jogot a népnek!« Az »elvtárs« előtt nincs bizalmatlanság. Sőt nagyon örül neki, hogy kijött hozzá valami azokból a városi mozgalmakból, amiknek csak zürzavaros, apokaliptikus méreteket öltött újságképe jutott eddig hozzája. Füzetek és újságok az ő lelkes politizálásának a táplálói, a nagyvárosi mozgalomban sohasem vett részt, nem is látta, milyen egy felvonulás. Eszmeködőkbe és marseillaise-felhőkbe burkolt hőskölteményszerű kavalkádnak képzele. Ime egy lélek, amely, ha esetleg elérkeznek rendkívüli események idejei, a legfantasztikusabb önfeláldozásokra valósággal orosz magátólértetődéssel készen áll.

Felhozom a bolgár függetlenséget és a békés kerítész ugyanazzal a haragos rajongással kezd beszélni róla, mint a pesti szociálistákról.

— A bolgár függetlenségnek meg kellett lennie, — mondja — mert az is csak egy osztályuralom volt, hogy a törökök, ez a züllött, zsarnok, kizsákmányoló nép, leigázták a fiatal, erős bolgárokat. Ennek most vége, a törököket minden oldalról szorongatják és majd meglátja a világ, mit tudnak a bolgárok.

Aztán kezd beszélni népekről, amelyeknek történelmi szerepük van és olyanokról, amelyek az elnyomás szolgái, körülbelül abban az értelemben, ahogy Engelsenél, az akkor haldokló történelemfilozófia gondolatvilágában olvasható...

— Hogy volt-e már Bulgáriában?

— Nem, — feleli — már a nagyapja is Pesten volt bolgár.

Kezdem hát magyarázni neki, hogy Bulgária tipikus militarista ország és a kapitalisták paradicsoma. És hogy a török szabadságtörekvéseknek, amelyek sokkal inkább szolgálják a haladást, nagyon árt ez a bolgár függetlenség. Megriadtan néz rám egy pillanatig; de aztán fanatikus gondolatvilágának önfentartási ösztöne letörli az agyáról az én szavaimat és megint elkezd rajongani a bolgár szabadságról, amelyről talán azt hiszi, hogy szociálisták csinálták.

Én pedig kezdek rájönni, hogy micsoda jogon vitatkozom ezzel az emberrel? Csakugyan; annyi szabadságok vannak most a világon, honnan tudom én, melyik a jó szabadság? Az emberek velükszületett szimpátiák és örökölt hangulatok után vállalnak pártállást és mi csak csaljuk magunkat, hogy a belátásunk szerint igazodunk. És még milyen szerencse, hogy így van, mert mi történnék, ha az érzések helyett a mi kis okoskodó megfontolásunk irányítaná az eseményeket!

Aszmodéusz.

IDŐSZERŰ RIGMUSOK.

Balkán-dolgok.

I. A távirat.

Felség, én elveszek ma Öntől
Két országot a Bosna-Völgyben,
Engedje meg ez alkalommal,
Hogy Önt szívemből üdvözöljem.

Ne mondja, nem vagyok gavallér
S hogy földje ingyen vétetett át,
Cserébe küldök Önnek érte
Száz finom bosnyák cigarettát.

II. A szultán.

A szultán, mikor hírül vette,
Hogy fuccs a bosnyák tartomány,
Ugy kaczagott, hogy szinte rengett
Alatta a nagy ottomán.

Padisah, lelkem, nagyszakállum,
Szólt a gyászos nagyvezér,
Te most örülsz, ha nem csalódom,
Csak azt nem értem, hogy miér'!?

A szultán jobbra-balra dőlt még
A kaczagástól, s szólt: Szamárr,
Megbolondulok az örömtől,
Hogy milyen dühös most a czár!

Kócz.

INNEN-ONNAN.

+ **A világ közepe** most Budapest. Minden drót ide vezet, minden drót innen való híreket visz mindenfelé. Nem a balkáni kérdés rendeződik itt, hanem a világ hatalmainak csoportosulása mindenféle kérdésben. A figyelem Aerenthal báró ajkán csügg és annak mindegyik szava idegesség vagy nyugtatás. A külügyminiszter már beszélt, a trónbeszéd is elhangzott. Amióta delegáció van, annyira fontos nyilatkozatokat nem kapott. Mintha belovagoltunk volna a komolyan veendő nagyhatalmak sorába s bebizonyult volna, hogy jól tudunk lovagolni. Évek óta él a szemrehányás, hogy nincs önálló külpolitikánk, hogy csak voksolunk az európai koncertben, de mások gondolata és akarata szerint. Most végre magunk csináltunk külpolitikát és a többi voksol hozzá. Tagadhatatlan, hogy jól esik, de még kérdés: jól sül-e el?

• * *

• **Gyermekforradalom.** Szerbiában megtudta az ifjuság, hogy akadt egy szerb hazafi, aki millió koronát kínált fel arra az esetre, ha Szerbia háborút üzen Ausztria-Magyarországnak. Szerbiának tehát van egy milliója s a millió mellé most szük-sége lenne a háborura, mert a szerb milliomos a háboru és a millió közt kikötötte a junktimot. A szerb ifjuság mindent elkövet, hogy a millió a haza oltárára jusson és erősen forrong. Egyelőre azonban csak azt érte el, hogy az iskolákban beszüntették az előadást, a mi az ifjuságnak felér nemcsak a háboruval, de a háboru győzelmével is. Mert nagy dolog, amikor a gyermekek azt mondják, hogy »nincs iskola«. Ez már magában is akkora öröm, amelyet remélni sem mertek Bosznia és Hercegovina anektálásától. Ilyen körülmények közt érthető, hogy a gyermekek szíjtják a forradalmi hangulatot. Szünet kell, minél több szünet. De azért ne higyük, hogy ez a forradalom nem komoly dolog. A forradalmak ma egyformán komolyak mindenütt s a szerb gyerekek nem érdemelnek gunyosabb mosolyt, mint akármiféle más náczió tüntetői, akiknek egy millió koronájuk sincs s ráadásul még magukra is uszítják a rendőröket. De a dunai flotta mozgósítását mégis fölöslegesnek tartjuk, akármilyen komolynak hisszük a szerb forradalmat. Iskolás gyermekek ellen nádpálczával hadakozik az ember, nem monitorokkal.

• * *

• **A mi lovagiasságunk.** Mindig azzal akarnak megpumpolni minket magyarokat, hogy lovagias nemzet vagyunk. Ezt a kipróbált fogást alkalmazza most velünk szemben Anglia, melynek egész sajtója azt kérdi tőlünk: korrekt dolog-e, hogy mi magyarok hozzájárulunk Bosznia és Hercegovina anektálásához? Korrekt dolog-e, hogy mi magyarok így gyöngítjük annak a Törökországnak alkotmányos mozgalmait, amely Törökország menedéket adott a magyar emigránsoknak? Hát megérdemelt illet Törökország mi tőlünk magyaroktól? Még felsorolhatnánk egynéhány ilyen kérdést, amelyeknek egytől-egyig az a vejeje, hogy mi háládatlan náczió vagyunk. A szemrehányások jól esnének, ha lenne némi alapjuk. Ó, hiszen ha mi olyan valakik lennénk, akik tudnak háládatlanok lenni! De mi nem lehetünk se hálásak, se háládatlanok. Mi nem lehetünk se Törökország mellett, se Törökország ellen. Minket nem kérdeznek, hogy mit akarunk. S mi a saját érzelmünket csak akkor fedezzük fel, amikor a diplomácia már határozott s nekünk e határozat értelmében szeretni vagy gyűlölni kell. Az angol szemrehányás fáj, de nem magáért a szemrehányásért. A senkiknek fáj, hogy ők nem azok a valakik, akiknek az angolok tartják.

• **Testvérkedés.** E héten tehát megint kiderült, hogy mégis csak egytestvér a török és a magyar. Szegény Budenz József megfordulhat odalent a sírjában, mert valahányszor a törökök valami okosat és szépet cselekszenek, mindig tartjuk velük a rokonságot. Nyelvi bizonyítékunk erre a testvériségre ugyan alig van több ennél a két szónál, hogy tinó és baksis, de az nem fontos. Az a fontos, hogy örömben mindig együtt érzünk velük. Kardokat küldtünk nekik, mikor már rég megverték az oroszot és testvércsókot váltunk velük most, mikor kiviták az alkotmányt. Ezen a héten Szemere Miklós ölelt a keblére három itju-törököt vig pezsgő és muzsikaszó mellett a Nemzeti Kaszinóban, a kora hajnali órákig hangoztatván, hogy szervusz, bruder. Ha pedig valakinek Szemere Miklós mondja azt, hogy testvér, akkor egye meg a fene az összes nyelvi bizonyítékokat, mert testvér a testvér, ha nem is testvér. Igaz ugyan, hogy az ember megkérdézhethetné, hogy micsoda ifju az a három ifju, aki most csókolozni jár, mikor otthon yerekedésre készülnek és micsoda török az olyan török, akinek csak a pezsgőtől jut eszébe, hogy: nini, csakugyan testvérek vagyunk. De hát voltaképpen éppen a pecsételés adja meg a testvériségnek is az erejét és azokról a törökökről, akik ilyenkor idejárnak pezsgőzni, bátran el lehet hinni, hogy édes testvérei Szemere Miklósnak.

• * *

• **Arany a fővárosi vízben.** A mult héten a fővárosi szénnek és naftának támadt szaga. E héten a víz körül támadtak furcsa mizériák. Előkelő tisztviselőket fognak gyanuba, hogy nevük sűrűn szerepel a fővárosi szállítók pénztári könyvében. Vizsgálat folyik, tanácsnokok, tanácsjegyzők kerülnek bele a botrány-kronikákba. Mindez persze nagy meglepetést szerez nekünk fővárosiaknak. Mi ugyan megszoktuk, hogy a vízzel bajok legyenek, de hogy a vizmizéria ilyen fordulatot vegyen, ez mégis készületlenül talált. A meglepetés oly frappánsul jött, hogy hinni se tudunk benne. Mi évtizedek óta csak sváb-bogarakat, cipőtalpakat és kavicsokat halászunk ki a vízből. S most azt halljuk, hogy ebből a vízből aranyat is lehet meritgetni. Igen, a fővárosi vízből aranyat is lehet meritgetni. Hát hitte ezt valaki?

• * *

• **A váltóőr.** Amikor a fiskális megnyeri a pört, így szól a kliensének: a pört megnyertük, de ha ül maradt az ügyvéd ur, ezt így jelenti: őm elvesztette a pört. Szakasztott így vagyunk a vasuti katasztrófákkal. Amikor minden jól szüperál a vasuton, az aranygalléros urak büszkén mondják: ezt mi csináltuk. De ha Budapesten, Szegeden, vagy Pécskán katasztrófa történik, ezt a váltóőr okozta. És a váltóőrök most gyakran szerepelnek. Azok az egyszerű parasztok, bocsorokos plebejusok egymásután jutnak fogházba. Mert rajtuk pihen a mi életünk biztonsága s ők rosszul őrzik ezt a mi kincsünket. Sohase fogjuk megérteni, hogy a pénz őrzése miért fontosabb, mint az utasok életének biztonsága. A pénz őrzésére aranygalléros, aranycsillagos urakat rendelnek ki, de az utasok életének őrzését bocsorokos parasztsokra bizzák. Most azonban látják, hogy az emberéletből sokkal több vész el, mint a mennyi a vasutak jó hírének kedvezhet: A baj tehát nyilván ott van, hogy nemcsak a pénz, de az emberélet őrzésére is megbizhatóbb embereket kellene a vasuti váltók mellé állítani. És ez a kívánság talán jogosult is. Mert ha az állam félti a maga pénzét, az utasnak is joga, hogy ugyanígy féltse a saját életét.

• * *

• **A titkosok.** Csütörtök este titkos rendőrök kotorásztak a járó-kelők zsebeiben. Nyilvános motozást tartottak s egész kedélyesen nyultak be az emberek nadrágzsebébe. Késeket, revolvereket kerestek. S hogy elleplezzék titkos voltukat,

rongyos ruhát öltöttek magukra s így keveredtek el a tüntető munkások közé. Soha annyi rongyos, züllött külsejű embert még nem láttunk az utcán, mint csütörtök este. És mi magunk láttuk, hogy ezek a rongyba bújtatott titkos rendőrök félreismerték egymást és az egymás zsebéből szedték ki a revolvereket. De még ennél többet is láttunk. Mikor így az egymás zsebéből előkörták a késeket és revolvereket, kiadták egymásnak az utasításba adott hagyományos pofonokat. És megtörtént, hogy a titkos rendőrök egymásnak estek és egymást kísérték be a rendőrségre. Operettbe való jelenetek voltak ezek, amelyek mind azon mulattak, hogy a »titkosok« rongyos emberben ökvetlenül munkást, szocialistát szimatoltak. A rongyosság régen volt a munkásember ismertetőjele. Azóta a munkások kiöltözködtek s rongyosak csak a titkos rendőrök maradtak. Ezt mindenki tudja, tehát természetes, hogy éppen csak a titkosok nem tudják.

* * *

~ Fleischmann bácsi. Fleischmann bácsi egy rokonszenves öreg veressipkás, aki idáig azzal foglalkozott, hogy részint az én előlegkérő-leveleimet hordta a Central-kávéházból a *Hét* kiadóhivatalába, részint pedig a becsapásnak azt az ártatlan fajtáját végezte a jogászkabátokkal, amelyet a törvény nem üldöz, a poéták pedig egyenesen romantikus cselekedetnek vallanak. Szabad óráiban pedig bekibicizelt a kávéházi ablakon át az alsós-játékosoknak és szorgalmasan igyekezett kihágni a főkapitánynak az aszfalt tisztaságára vonatkozó rendeleteit. Fleischmann bácsival azonban tegnapelőtt nevezetes dolog esett meg. Megszólította őt egy nyugalmazott öreg tábornok, sőt kezét is fogott vele, üdvözölvén benne a demokrata sajtó nagy öröme nemcsak a hit, de a régi bajtársat is. A Fleischmann bácsit ennek következtében nagy kitüntetés érte, de az én leveleimet nem fogja többé hordani. Ekkor tudniillik kiderült, hogy az én öreg huszárom nemcsak agg katona, de tökéletes is, akinek sarokháza vannak és pusztá műkedvelésből, úgyszeretből, idealizmusból hordja a szerelemleveleket, meg az ócska foteleket. A demokrácia virágkorában ez feltétlen nagy érdemnek tudódott be, az ilyen cselekedetet az ernyedetlen buzgalom, a takarékos vagyonszerzés vérvő hőstettének hirdették és legalább is egy választmányi tagsággal jutalmazták a Hirsch-egyletben. De az az idő ma már megszűnt, a háztulajdonos ma már nem az az ur, aki méltó reá, hogy az én leveleimet hordja, hanem egy lelketlen vérszopó, aki egy csomó szegény hordár elől eszi itt a kenyeret. Sok bankárok lettek már hordárok és ezeket mindenesetre tisztelni kell, de csak kevés hordárok lettek bankárok és aki az lett, ne szégyelje, legyen bankár és ne bitorolja a tisztas hordári címet.

* * *

~ Steinerné. Szegény Steinerné ebéd után még azzal ment el hazulról, hogy csak megiszik egy pohár jó forró, barna kávé egy Andrassy-uti kávéházban fölül és kezében a Journallal s megnézi a spanyol királyt, egy pár csipős megjegyzést tesz a főhercegnők kalapjaira és azután hazamegy feltetetni a Juczival a vacsorát. De szegény Steinerné nem ment többet haza. Mert még vagy ötmillió ilyen Steinerné, sőt Steiner van Budapesten, Andrassy-ut ellenben csak egy van és világos már Darwin óta, hogy az erősebb elnyomja a gyengét. Elnyomja? Ez igazán nem kifejezés. Letiporja, keresztülgázol rajta, betöri az oldalát és kinyomja testének nemesebb szerveit. Szegény Steinerné, hogy éppen az ő testén át kellett a természeti igazságoknak győzedelmeskedni és még hozzá ilyen nagy tolongásban kellett hirtelen befejeznie az életét, holott bizonyos, hogy neki más halálnemet szántak az istenek. De érdemes

leszögezni ezt a tanulságos esetet. Mert ilyen asszony Steinerné, aki, ha addig él is, de megnézi a spanyol királyt. És ilyen nagyhatalom egy élő király. Még mikor vízbe megy is, meg kell miatta halni egy ártatlan, kávézó öregasszonynak.

SZINHÁZ.

A színházi hét.

— okt. 9. 1

— Láska, — mondta egy okos, izléses és nem tulságosan tartózkodó barátom a *Virraszt a szerelem* premiéje után — a francziák a legjobb szakácsok és legrösszabbul tudnak bánni a fűszerszámmal. Ha azt akarják bizonyítani, hogy a vén kecske is megnyalja a sőt, hát akkor egész bizonyosan végképpen elsózzák a darabot. Ha két franczia, mint *Flers* és *Caillavet*, olyan darabot akar írni, amelyet nemcsak a fiatal lányok nézhetnek meg nyugodtan, hanem azok a férfiak is, akiknek szép és fiatal feleségük van, akkor a darab olyan, mint a nagysúrányi cukorgyár levegője: édes és unalmas. Akkor ezek annyit csokolóztatják egymással a fiatal feleséget és a még fiatalabb férjet, hogy ennyi csók egy egész felsőbb leányiskola háztartásában elég volna egy esztendőre. Ennek a kapcsán aztán mindig eszembe jut, hogy egyszer már ki kellene mondani, hogy a mértéktelen csokolózás is megárt — a nézőknek. Utóvégre társadalmi megegyezés alapján tartunk már ott, hogy a fiatal házások sém a villamosban, sem a jégpályán nem csokolózhatnak előttünk — öreg házások előtt. Tehát a színházak próbáin is bátran ki lehetne akasztani ilyen fölrásu táblákat: A színház belsejében tilos a mértéktelen csokolózás. Avagy: A szerzői biztatásokat ne tessék idebent eszkomptálni. És ha már itt tartunk, mindjárt azt is megmondhatom, hogy nagyon szép és nagyon okos dolog, ha a franczia színházi írók is kétségbeesnek az elnéptelenedés gondolatán.

Visszanéztem, mennyire van még a hátunk mögött a férje. De a férfiak ilyenkor rendesen nyugodtan vásárolják a szivart.

— No igen, — folytatta — értem, ha az írók megdöbentek egy kicsit Franciaország jövőjének elgondolásán és a nemzet most felülről, a színpadról várja a biztatást a szolid családi életre. És kiderül, hogy milyen szép és jó dolog, ha a házastársak egész nap egymás ölében ülnek és bárhova szakítja is el őket a sors, a véletlen, vagy a vérük, végre is visszatérnek egymásnak a kebelére.

Még egyszer visszanéztem és a férj még csak az ötödik szivart ropogtatta. Tehát megkockáztattam a kijelentést:

— Téved, ha azt hiszi, hogy ez egészen közömbös a nézőknek. Milyen kedves dolog például megtudni, hogy a naiv menyecskének az életben is éppen olyan formás a bokájuk, mint Reznicek rajzain.

— Láthatja tehát, — mondta, új erőre kapva ettől a pikáns észrevételtől — hogy ezeknek a naiv és derék feleségeknek is van mit letenni a haza oltárára, csak legyen valaki, akinek a kedvéért leteszik. Az az Adolf, akihez ez a hü feleség elmegy, hogy megcsalja vele az urát és akitől úgy jön ki, mint egy Monna Vanna az ellentáborból, nem condottieri, sőt a Góth egészen rossz felfogása szerint nem is férfi. Csak né volna olyan nagyon Adolf és még hozzá olyan öreg tanár. Kiváncsi vagyok, akkor is igazuk volna-e a franczia tézisgyártó uraknak, hogy — *virraszt a szerelem*.

— Bocsánat, — mondtam — de önök, asszonyok, mindig hajlandók egy kis pesszimizmusra, mikor a barátóik állhatatosságáról van szó.

— Téved — mondta az asszony. — Csak a fiatal barátainokról gondolunk rosszat. Az uram már vésztlőslőn közel

van, tehát nem fejthetem ki, hogy miért nincs igazuk a francziáknak, mikor számár konzekvenciával azt hiszik, hogy a feleségek boszúból csalják meg az urukat. Dehogy. Épp úgy megcsalják egy zajos, szünni nem akaró viharos csokolózás után is. Pláne, aki olyan naiv, édes és féltékeny, tehát együttvéve: butácska, amilyenek a Harmath Hedvig gyenge alakításában látjuk ezt az egyéniség nélkül való asszonyt. A rezümé tehát az, hogy éppen a francziáknak, akik a drámában még mindig ott tartanak, hogy az ember kora reggeltől másnap reggelig egyebet sem tesz, csak szeret, fogalmuk sincs a szerelem nagyobb, komolyabb, bögzottabb motívumairól. És ha véletlenül mégis belekeveredik az ő szeriózus, közönséges és csupán jól instrumentált muzsikájukba egy nemesebb, mélyebb motívum is, mint például ennek az Adolfnak a finom, halk sóvárgása egy viruló szerelem után, egy kis kaland, egy kis galantéria után, akkor...

— Akkor?

— Nos, akkor ezt tönkresilányítják esetleg a színészek. És ebből a színészekre nézve is megállapíthatom azt, amit a házaselekre és a francia szerzőkre nézve már megállapítottam, hogy akik legmértéktelenebbül üzik a szerelmet, éppen azok tompulnak el leginkább a szubtilitásai, a gyengédebb hajtásai iránt. Ezt meg is üzenheti, ha akarja, az illetékes köröknek...

Az ura helyeslően bólintott hozzá. Az asszony csöngött a házmasternek. Én pedig tovább adom az üzenetet.

Baburin.

Herczeg Ferencz novelláját, a Szíriuszt izgató esemény-sorozattá perdit *Földes* Imre egy fantasztikus négyfelvonásos színjátékban a *Magyar Színház* színpadán. A huszadik század aczélmadara visszazáll Mária Terézia parfümös, parókás világába és ott, az öreges, tipegő és édeskés milieuban, Orczy, Gvadányi és Metastasio korában, egy régés kaland játszódik le. A drámairó feladatát nem szabad kicsinyelni. Igaz, hogy gőz- és villamerővel dolgozik s kezénél van az a »deus ex machina« is, melyet újabban a német aeronauták a görög drámairóknál is jobban tudnak kormányozni: Azt sem lehet tagadni, hogy *Herczeg* Ferencz brilliánsan elgondolt novellája elvégre csak ötlet. A hideg és az okos fantázia szárnyal, de pontosan, annyi ökonómiai kiszámítottsággal, mint Jules Verne-é, vagy Wells-é, s abban a pillanatban telepszik le a valóság sziklafokára, mikor a szükség és a dramaturgia parancsolja. Lelki momentumokról és igazi drámai küzdeletről tehát *a priori* nem lehet szó, s pszichológiáról is csak annyiban, amennyiben az álom és a tündérmesék csalóka kódében szó eshetik ilyesmiről. Hiszen a drámairó, akárcsak a régi novellisták, minden ellenvetést elhessel azzal a stereotip mondattal, hogy a hős felébred álmából. A második, harmadik elvonást ugyanis csak Tibor Ákos bezuzott koponyája hallucinálja. Az író egy csavart nyom meg s elsúlyed mindenki, a kritikus is, a maga kételkedő és vállvonító különvéleményével.

Az ébrenlét és a lázalom határait azonban *Földes* Imre szerencsés kézzel mosta össze s az álom tulfütött, tündéri valószínűtlenségeit oly ügyesen tánczoltatta végig a színpadon, hogy ez már nem is rutin, hanem komolyan veendő drámairói kvalitás. Nem Sigmund Freud világában járunk, s nem is Strindberg álomjátéka kísért finom pszichológiai aperçuivel és fejetetejére állított álom-logikájával, csak a novella visszatérő bája és kedélye. A fiatal huszárcapitány visszacsavarja magát a multba és egyenesen saját ükanyja lakodalmába cseppen bele. A csattanó természetesen az utolsó felvonásra marad. Addig minden negyedórára jut egy mulatságos bonyodalom s a hajpörös hősök és a légemberei között odáig feszülnek már az ellentétek, hogy kétségessé válik, vajjon megszülethetik-e Tibor Ákos? Ez a clou. Végül egy kedves, gáláns, igazi XVIII. századbeli

kaland mosolygó gráciája virágos füzérral köti össze a grófot az ábrándos velencei biondettával, Zinával. Mindez még a színpadon is ötletes, meseszerű és herczegferenci. A huszárcapitány, a hogy *Földes* Imre színpadra álmódja, délczeg, fess és daliás, mint egy fiatal cserfa.

A rendező művészi ambícióval állította ki a darabot és erre az alkalomra minden Zeppelint megelőzve feltalálta azt a Wells-szerű »time-machine«-t, melyen a gróf az allongeparókás multba görög vissza. Egyetlenegy hézag sincs s az illuziót és a kész fantasztikumot szó nélkül valóság gyanánt fogadtuk el. A fiatal grófot *Csontos* játszotta frissen, ötletesen, kissé hanyaveti csapongással, a velencei komédiáslányt *Báthory* Gizella kevés kedélylyel, de nagyon bájosan. *Somlay* Artur az öreg Tibort, s *Rátkay* az agyahibbant aeronauta szerepében kitünő. Külön megemlítem *Csiszér* Kálmán pompás Metastasio-maszkját, aki pár gesztussal a karcsura füzött finomkodás, a félszegen bájos biedermeierkor czukros, cikornyás szonettjeit és kényeskedő ritor-nelljeit juttatta eszembe és új és meglepő volt, egy darab kortörténelem.

L-i.

Grasso. Egypár évvel ezelőtt jött róla az első híradás. Azt mondták: az olasz föld megint megemberelte magát és a forró érzékiség, a nagy szenvedélyek, a perzselő nyomoruság szép föld e megint beleköltöztette karakterét egy csavargó komédiásba. És hogy ez a csavargó megint könyekre fogja fakasztani a mérsékelt, józanabb égövet. Akkor még egy kis várakozást parancsolt az, hogy egy erősen reklám-izű imprezárió-névvel együtt emlegették. De mármikor Berlinből szinte idehallatszlik az ujjongás, a diadal mámor, az ő szenvedélyeivel együtt hevílő exaltáció, semmi ok sincs kétségbevonni, hogy Novelli és Začconi után megint egy nagy őserőben ujhodott meg az olasz verismo. De neki talán még több köze van ennek a kornak lelkéhez, mint amazoknak volt, s még bensőbb szálak fűzik őt ahhoz, ami világfelfogásként szunnyad mindenki. A nyomoruságnak, az eltaposottságnak, a szegénységnek csodálatos keresetlenségét fejezi ki mozdulataival. A kezében és a csuklójában van az ő elbűvölő hatásának egyik titka, mint Duscé is. Összeroskadni, félreállni — mondják — szebben tud, mint eddig akárki és ez alighanem nemesebb oldala az ő művészetének, mint az, amelyért most szicíliai népdramák előadása után Berlinben ünneplik, a szenvedélye. Mert ez összeforhatott a lelkével: egy egészen jelentéktelen kis marionett-színháznak a bódéjában találtak rá és vitték el elkápráztatni az embereket. S *Grasso* már utban is van, mint az igazság, amely néha az örök hazugságnak a komédiázásnak lepleből bujik ki s diabólikus erővel száguld végig ezer meg ezer forró színházon.

Művészet.

Új képek és szobrok.

Sokszor panaszkodtuk, ime, most itt az újabb bizonyság, hogy az ifjú magyar művészet nem leli honját e hazában. Az erők koncentrációja olyan egészségtelen mederbe tévedt, hogy aki nem akarja fejét a szent iparos-szövetség jármába hajtani, a *Miénk* exkluzív társaságába pedig még meg nem érett, az szinte ki van közösítve a művészeti társadalomból. Mit tehetnek ezek a szegény hontalanok egyebet, mint hogy ők is szervezkednek? Egyrésztük a Balaton mellett alkot kolóniát, a többiek idefönn verődnek össze apróbb és alkalmi csoportokba. Így születnek az olyan kiállítások, mint az *Urania* mostani tárlata, hol négy, legalább művészeti törekvéseiben kongeniális fiatal művész mutatja be

együttesen munkáit. Hárman festők, szobrász csak egy van közöttük: *Kisfaludi Strobl* Zsigmond, akinek tehetsége mellett szobrainál is ékebben szól az a kitüntetés; hogy — kicsapták a mintarajziskolából, melynek évszázó kiállításain pedig évekig ő volt a star. Eltévelyedett szegény: megszállta a modernség ördöge. Hiába exponálta érte magát Radnai, a professzora, aki maga is modern ember, diszkrétan eltávolították azzal a kitüntető indokollással, hogy Strobl Zsigmond már nem való az iskolába; »folytasson önálló művészi tevékenységet«. Akkor a »nagy« Stroblhoz kérekedett be, hogy ott akar tovább tanulni a műhelyben. A mester se vállalta, pedig ugy szegről-végről atyafia is, nemcsak névrokona. Nos, ha mindez nem elég kezessége tehetségének, akkor Petőfi hiába bukott meg Pápán költészettanból és Hegedüs Gyulát is hiába dobták ki a színészakadémiából, melynek most tanára. Valami ilyesfélét mernénk jósolni Strobl Zsigmondnak is: még visszamehet ő is tanárnak a büszke képzőművészeti főiskolába. És ezt nem csufofólódásképpen mondjuk, mert bizunk benne; hogy akkor már az egész intézetben modern szellem lesz az uralkodó, nemcsak a Ferenczy Károly tantermében.

A festőknek nincs ilyen dicsőséges multjuk. Sőt multja egyáltalán csak Nagy Vilmosnak van közöttük. De ez a mult lehangoló, úgy, ahogy képein reprezentálódik. Egy gyöngye egyéniségről beszél, mely csak szekundér impressziók befogadására képes. Az élet nem hat reá, csak a művészet. Mindig a környezete s a látott műalkotás inspirálja. Van a gyűjteményében mesteriskolai tanulmány, Márk-kép, Kernstock-szerelem s egész sorozat azokból a kísérletekből, melyeket a legifjabb generáció végez manapság. Még Kőváryt se ismerjük s ő már ez ifju társát is »utánaérzi«. Csak Nagy Vilmost nem találjuk sehol. És addig nem is fogjuk megtalálni, míg előbb ő maga rá nem talál az igazi egyéniségére. Lám, *Frecskay* már ismeri tehetsége színét és határait. Pasztellista, aki a finom színimpressziókat keresi. Technikája kiforrott s izléses. Komolyabb, mint sok koszorus pasztellistánké. Nem édeskés. Reméljük, nem is válik azzá. Az biztosit bennünket róla, amit olajban dolgozik. Ott ugyanis semmi nyoma a rutinnak; széles, kiáltó színteljeiből festői temperamentum beszél. Ebből a temperamentumból sok, tán még több jutott *Halász* (Hradil) Elemérnek is, de ma még kissé erőszakos. Koloritja inkább hatásvadászó, mint harmónikus. De rajza bátor és ecsetkezelése férfias. Nem sajnáltuk az időt, amit a vele való megismerkedésre fordítottunk. És a Műcsarnok s Nemzeti Szalon rideg érdeklődésére gondolva, hálát éreztünk az *Uránia* iránt is, mely — bár üzleti vállalkozás — mégis jobban a szívében viseli a fiatalok sorsát, mint emezek. Örvendünk rajta, hogy a gazdát cserélt intézetben még mindig az a nobilis szellem vezet, melyet *Molnár* Viktor inaugurált.

A közoktatásügyi államtitkár minden szép kulturmozgalmat irányító és mindig láthatatlan keze egyébként a napokban még egy gyönyörű attitűdöt mutat nekünk. A mindig láthatatlan, de egyre alkotó kéznek azonban ezuttal nem sikerül a kulisszák mögött elrejtőznie, hogy — szokása szerint — onnan igazgassa statisztáit. A *Rudolf-szobor* felavatásának művészi színjátéka már olyan théatre parée, ahol a rendezőt is a rivalda elé szólítják a közönség tapsai. Mert ha a kegyeletes eszme megpendítése idején *Molnár* Viktor gondoskodott is arról, hogy a terv, amíg csak kezdeményezés, az ő legegényibb alkotásának, az *Uránia*nak intim körében maradjon s a gyűjtés munkáját is ez a komoly csendben munkálkodó testület végezze, azt már a halott királyfi közjogi méltóságára s a trónörökös emlékét oly fájó szeretettel őrző nemzeti kegyeletre való tekintettel is még kellett engednie, hogy a szoboravatás országos ünnepséggé legyen. Akik *Ligeti* Miklós szobrát láttuk s tudjuk, mennyire

nem sablónos, hivatalos történetírás az, amit a zseniális művész vésőjével irt, hanem mennyire Rudolfnak, az embernek, az első magyar *polgári* királyfinak bensőséges és szívhez szóló emlékműve a szobor, azok tudjuk, hogy maga a plasztikai munka, mint művészi alkotás is megérdemli a kivételes diszt, melyhez a nem mindennapi felavatással jut. De méltán illeti meg az országos dekórum magát a gondolatot, a Molnár Viktor gyengéd és költői gondolatát is, mely a mai neo-bizantinizmus közepette, mikor az élők kultuszának tultengése kezd már szinte elviselhetlenné lenni, kegyeletes szívvel egy olyan halott szellemét hívja vissza közénk, aki tán azért is ment el oly fiatalon, mert nagyon is szeretett bennünket. S hogy ezt a szellemidézést a művészet varázsvesszejével végezteti, ez megint csak Molnár Viktorra vall, aki még akkor is a művészekért dolgozik, amikor — hite szerint — tulajdonképpen egy nemzeti kötelességet ró le a nemzet helyett.

*

Közel négyszáz képből áll *Pállik* Béla hagyatéka a Műcsarnokban s a kiállítás rendezője, az elhunyt művész jóbarátja, *Keszler* József — mint maga írja a katalógus elé irt epítáfiumában — csak a hagyatéka rendezése közben kapott hü képet a művész »mérhetetlen nagy tehetségéről«. A finom tollu esztétikus és amatőr csodálkozott, mikor Pállik tanulmányait látta, mert ezekben nagyobb művésznek tünt fel előtte a megboldogult, mint »minden tekintetben tökéletes és joggal dicsőített kész képeiben«. Megvalljuk, mi csak azon csodálkozunk, hogy *Keszler* csodálkozik. Mi ismertük e vázlatok nagy részét s éppen ezeknek alapján alkottuk meg ítéletünket Pállikról s ez ítéletet nincs okunk megváltoztatni. Mert ezek a tanulmányok éppen azt bizonyítják, hogy Pállik nagy művész — lehetett volna, ha megmarad azon az uton, melyre a Munkácsyval együtt töltött időben lépett; ha hü marad azokhoz az eszményekhez, melyekért az ő szíve is dobogott a Paál László korában, de amelyeket hűtlenül elhagyott a jól fizető birkák készpénzre váltható gyapjájért. Ami remék vázlat a hagyatékbán akad, — pedig bőven akad — azok pontosan két kategóriába oszthatók; az egyik rész alatt Pállik ifjkorának évszámái olvashatók (Téli hangulat a Rottenbiller-utcában. 1877. Füzes Léván 1872. A mácsai major 1883. Erdőalja 1885. stb.), a másik részükön pedig (Juhász-család, Női tanulmányfej, Arczképtanulmány stb.) lángoló betűkkel virít a Munkácsy kezeirésének hatása. Ezek tehát nem Pállik mérhetetlen nagyságát dicsérik, legfeljebb a művésznék már virágzása idején sirba dőlt jövődjét siratják. A Pállik művészi valóját csak »joggal dicsőített kész birkáiból« lehet igazságosan megítélni, — ezen a ponton pedig nem vitázunk a jóbaráttal, akinek tollát a szerető kegyelet vezette bizonyára. Nekünk is kavargott a »de mortuis...« gyáva közmondása az eszünkben, de szepegését elnyomta egy másik: fiat justitia.

Tövis.

Moët & Chandon Imperial. Ez a királyok itala, az udvari raktár, melyet a recepcziókon, udvari ebédeken fgyasztanak. A spanyol királyi pár látogatása alkalmából adott ünnepségeken, udvari ebédeken is ez az ital nyerte el a pálmát, a melyre az epényai *Moët et Chandon* czég méltán büszke lehet.

Pártoljuk a hazai ipart! Be sokszor halljuk e szöveget és mégis szükségleteink fedezésénél nem vigyázunk eléggé, hogy ne osztrák árut vásároljunk. Ezer meg ezer idegen fogtisztító szert vesz naponta a magyar közönség, mikor itt van most a kiváló magyar gyártmány, a Brázay-féle Kalogén sósorszesz-fogkrém, mely valószággal ideális fogtisztító és ápolószert.

IRODALOM.

Ecce homo.

Eppen husz esztendeje, — 1888 karácsonyán volt — hogy Nietzsche szelleme elborult s a filozófust szanatóriumba kellett szállítani. E katasztrófa előtt két hónappal látott hozzá önéletrajzának megírásához s a munkát három hét alatt be is fejezte. Nagy szellemének utolsó kitörése volt tehát az a vallomás, melyet ebben a könyvében tett a világnak önmagáról. És ez a könyv, mely valósággal a tébolyda küszöbén íródott, a mult hetekben jelent meg Ecce homo címmel. El kell ismerni, hogy nagyon kegyeletes és nagyon gyöngéd dolog volt a munka megjelenését késleltetni. A husz év előtti Nietzsche nem bírta volna el és nem heverte volna ki azt a hangulatot, melyet ezzel a munkájával kiváltott volna az irodalmi világ kedélyéből. Mert az akkori Nietzsche nagysága még nem bírta el azt a mértéket, melylyel önmagát méri ebben a könyvében. Néni és hódítania kellett, hogy megértsük az önimádást és önmagasztalást, melylyel önmagáról szól. Csak a megírás volt sietős, de a megjelentetése várható addig, amíg Nietzschét csakugyan olyannak látjuk, amilyennek önmagát ismerte. És ma, husz évvel a szellemi összeroppanása és nyolcz évvel a halála után egyetlen torzító vonást sem látunk azon az önarcképen, melyet tőle kaptunk. Ez ő, minden ízében, minden porcikájában. És ilyennek is kellett lenni. A szerénység rosszul illett volna hozzá. Az örök támadónak, örök rombolónak így kellett jelentkezni. Kihívón, daczosan, a szerénység minden pose-a nélkül. Önérzetével szinte megszédít. És ez is jól van így. S hogy csakugyan a helyes mértéket alkalmazza önmagával szemben, ezt megérezzük önmagunkon. Nem bánt az önérzete, nem boszant a gögje. Mert minden szavából az erő revelációját és nem az éretlenkedés visítását halljuk. Miért vagyok oly bölcs? Miért vagyok oly okos? Miért írok oly jó könyveket? Miért vagyok a sors? Ilyen kérdésekkel lép elénk s mi türelmesen várjuk mindegyikre a feleletet.

Ebből a négy kérdésből s a kérdésekre adott feleletekből konstruálta meg életrajzát. Nem ad benne szenzációs leleplezéseket, de pszichológiai magyarázatát adja annak, hogy hogyan leszünk azzá, amik vagyunk. És nem kapunk új tanításokat, új megnyilatkozásokat sem. Csak sürítve mondja el mindazt, amit már hallottunk tőle. Nem lett más ebben a könyvében, mint a hogyan minden könyvében és minden tézisében mindig ugyanaz. S még ellentmondásaival is csak önmagát erősíti meg. A sorok közt ott lebeg Zarathusztra szelleme. Minden szavából ránk mered az »Antikrisztus«, az összes értékek átértékelője. Csak a vehemenciája, agresszivitása nőtt. Hangja mindvégig olyan, mintha az antik kultúra összeomlása miatt vádaskodnék. És ez a hang volt a legerősebb az ő skáláján. Ezt a hangot, az Antikrisztus hangját nem tudta tulkiáltani sehol. »Nem tűzvész, nem földrengés, nem is az éjszakán át ránk támadó vizözönnel kellett jönni, hogy elpusztuljon minden, amit az antik kultúra felépített. Csak a kereszténység jött, orozva és alattomosan és máról holnapra minden összeomlott. Igen, nekik kellett jönni, nekik, akik betegé tették az emberiséget, hogy aztán a gyógyításra felkínálják szolgálataikat.« Így toporzékol az Antikrisztusban. S szellemének ez a láza ott reszket az Ecce homo-ban is, amely különben mindjárt az Antikrisztus után íródott. Az ember hajlandó lenne hitelt adni annak, hogy ez a munka már az idegrendszer bomlása közben készült. De hogyan higyjük ezt, amikor Nietzsche stilusa ebben az utolsó könyvben még művészebb, mint az előző nyolcz kötetben és gondolatai még áttetszőbbek, világosabbak, magasabban szárnyalók, mint a régiek.

Életrajzról lévén szó, természetes, hogy Nietzsche elég kimerítően foglalkozik a maga jellemével. Hogy milyennek látja magát? Harcias természetéről így elmélkedik: »Az ösztönömből folyik, hogy támadjak. A támadó erejét jellemzi az ellenség, melyre szüksége van. Az erőnek növekedését mutatja, hogy mindig hatalmasabb ellenséget, vagy problémát keres magának. Mert a filozófus, aki harcias, párviadalra szólít problémákat is. Nem az a feladat voltaképpen, hogy fonák helyzeteken urrá legyünk; a feladat csak az lehet, hogy olyan helyzeteket keressünk, ahol minden ügyességünket, fegyverforgató képességünket ki kell fejteni, hogy győzhessünk. Egyértékű ellenfeleket kell keresni. Az ellenfelek egyenlősége az első feltétele egy tisztességes párosviaskodásnak. Ahol megvetünk, ott nem háboruszkodhatunk; a hol parancsolunk, ahol valamit mélyen magunk alatt látunk, ott már ők sincsen a háboruszkodásra. Az én hadviselési gyakorlatom négy mondatban foglalható össze. Először: Csak oly dolgokat támadok meg, amelyek diadalmasak; ha kell, várok, míg diadalmasodnak. Másodsor: Csak oly dolgokat támadok meg, ahol nincsenek, nem lehetnek szövetséges társaim s csak egyedül magamat kompromittálom. Soha se tettem nyilvánosan olyan lépést, amely nem kompromittált; ez az én helyes cselekedeteim kritériuma. Harmadsor: Soha támadok meg személyeket; én a személyt csak nagyítóüvegnek használom, amelylyel egy általános, de mégis alig észlelhető szükséghelyzetet láthatóvá tehetek. Negyedsor: Én csak oly dolgokat támadok meg, ahol minden személyi különbséget kizártnak kell tekinteni s ahol a rossz tapasztalások háttere teljesen hiányzik. Ellenkezőleg: nálam a támadás a jóakarát jele, bizonyos körülmények közt háladátság. Tőlem csak megtiszteltetés, hogy nevet kapcsolatba hozom valamely személylyel, vagy ennek dolgával: hogy ellene, vagy mellette teszem ezt, egészen egyre megy.«

Szinte hatványozottan jut kifejezésre ez az önérzet a következő fejtegetésekben: »Ha összehasonlítom magamat azokkal az emberekkel, akiket elsőnek mondanak, a különbség közöttünk egészen szembeötlő. Én ezeket az állítólagos elsőket még az emberek közé se sorozom. Ők az emberiség salakja, fattyuhajtásai holmi betegségeknek és beteges ösztönöknek: ők csupa gyógyíthatatlanok, akik megboszulják az életet. Én mindezeknek az ellentétje akarok lenni: az én előjogom, hogy minden idők egészséges ösztönének legnagyobb finomságaival bírjak. Belőlem minden beteges vonás hiányzik; én még nehéz betegségek idejében sem lettem beteges, akárhogyan is keresik bennem a fanatizmus tüneteit. Életem egyetlen pillanatával sem tudnak rámbizonyítani valamely követelődző vagy patétikus cselekedetet. Az attitűd páthosza nem tartozik a nagysághoz. Akinek szüksége van attitűdökre, az hamis. Vigyázat a pittoreszk emberekkel szemben! Nekem az élet akkor volt a legkönnyebben elviselhető, amikor a legsúlyosabbat követelte tőlem... Hét esztendőskoromban tudtam már, hogy sohasem hallhatok egyetlen emberséges szót; ki látta, hogy emiatt szomorkodtam volna? Én még ma is csupa kitüntetés vagyok a legalacsonyabbak részére. És ebben nincs egy szemernyi fölény vagy megvetés. Akit én megveték, az megérzi, hogy én megvetem őt: én pusztán jelenlétemmel felháborítok mindent, aminek ereiben romlott vér kering.«

Ezt a romlottságot a németekre címezte. Legalább erre következtethetünk a könyv egy másik fejezetéből, mely e kemény és kiméletlen vádakat vagdossa a germánok fejéhez: »Mindent egybevetve, a Wagner-zene nélkül tul nem éltem volna ifjúságomat. Mert én arra ítéltetem, hogy németek közt éljek. Ha egy elviselhetetlen nyomástól szabadulni szeretnék, hasisra van szükségünk. S nekem ezért kellett Wagner. Wagner az ellenmérge mindennek,

a mi pár excellence német... Én és Wagner rokonok vagyunk a szenvedésben. Mi mélyebben szenvedtünk, mint amennyire egy század emberei szenvedni tudnak. És ez kapcsolja örökkön-örökké össze a mi nevünket. És amilyen bizonyos, hogy Wagner a németek közt merő félreértés, oly bizonyos, hogy én is az vagyok és mindvégig az is maradok. Előbb két évszázadra szóló pszichológiai és artistikai fegyelmet, tisztelt germánjaim!... De ilyet nem lehet helyrepótolni... Sohase fogom elismerni, hogy egy német tudhatja, hogy mi a zene.

De nemcsak itt önti ki utálatát mindennel szemben, a mi német. Gyűlölete gyakorta fellángol a német kultúra ellen s egy helyen ezt a legsúlyosabb vádat emeli ellenük: »Az ő lelkiismereteket nyomják mindazok a kulturbűnök, amelyeket négy évszázad óta az emberek elkövettek«. Német író mondja ezt a németek nyelvén, a mi ránk, magyarokra már csak azért is érdekes, mert a németiség éppen most kapta tőlünk azt a bököt, hogy ő a világ kulturájának legigazibb hordozója.

Nietzsche a maga történelmi jelentőségéről a könyv utolsó lapján elmélkedik és ebben a részben jelentkezik a legvakítóbban. »Ismerem sorsomat. Nevemhez valamikor rettenetes emlék fűződik. Egy válság, amilyen még nem volt a földön; egy lelki háborúság, amely minden ellen irányul, amit eddig hittek, követtek, szentnek tartottak. Én nem vagyok ember, én dinamit vagyok! És mindenekelőtt nincs bennem semmi a vallásalapítókból. A vallás a csöcselék ügye, de én szükségét érzem, hogy mindig megmossam kezeimet, valahányszor vallásos emberekkel érintkeztem. Nem akarok hívőket. Azt hiszem, hogy sokkal gonoszabb vagyok, hogy önmagamban higyzek. Rettenetesen félek attól, hogy egy napon szentté avatnak. Nem akarok szent lenni, még inkább lennék bohóc. És talán bohóc is vagyok. És ennek ellenére mégis csak az igazság szól belőlem. De az én igazságom félelmetes: mert eddig a hazugságot mondták igazságnak. Az összes értékek átértékelése: ez az emberiség önmegismerésének a módja, a mely bennem hussá és zsenivé lett. A sorsom akarja, hogy én legyek az első tisztességes ember; akarja, hogy ellentétbe helyezkedjem évezredek hazugságaival. Csak én fedeztem fel az igazságot azzal, hogy a hazugságot mint hazugságot éreztem, szagoltam. Az én zsenim az orrczim-páimban lakik. Ellentmondok, amint még nem mondtak ellent soha és mégis ellentéte vagyok a tagadó szellemnek. Vidám hirnök vagyok, amilyen még nem volt. Feladatokat ösmerek, feladatokat, oly nagyokat, magasakat, hogy idáig még a hozzájuk fogható fogalmak is hiányzottak. Csak azóta vannak remények, amióta én vagyok. És mindezzel szükségszerűen a végzet embere is vagyok. Mert ha az igazság harcra száll az évezredek hazugságokkal, oly megrázkódtatásokat, földrengéseket látunk, amilyenekről nem is álmodtunk. A politika fogalma szellemi harcot jelent majd, a régi társadalom hatalmi alakulatai légbőlrepülnek, mert valamennyien a hazugságon épültek. Harczok keletkeznek, amilyeneket még nem láttunk a földön. Csak nálam kezdődik a nagy politika a földön.«

Megértettetek? Ezt kérdi Nietzsche minduntalan. Mintha bizony oly nehéz lenne őt megérteni. Csak azokat a harczokat, forradalmakat kell közelebről nézni, melyektől most vonaglik a társadalom teste és megértjük őt. Hát harcz ez, hát forradalom ez? A hatalmi alakulatok a mostani forradalom célhozjutása után nem hogy fel nem robbannak, de még formát se cserélnek. Vagy más lesz a társadalom, ha a feltörekvő néprétegek diadalmaskodnak? A hazugság megtartja trónusát és diktátoroskodik tovább. Mi a gondolatok forradalmát várjuk. Azt, mely nem az anyagi, de a szellemi világban induljon meg s ebben a világban termeljen új javakat, új értékeket. Ennek a világnak ő a hirnöke és mi megértjük harsonáját.

Lynkeusz.

KÖZGAZDASÁG.

A Magyar Általános Hitelbank igazgatósága Ervin Kálmán és Kornfeld Pál czégvezetőket igazgató-helyettesekké, Sebesta Kolos czégvezetőt, a titkárság főnökét főtitkárrá, Preiser Miklóst és Tóth Bélát czégvezetőkké és Gerber Miksát az intézet titkárává nevezte ki.

Hatvani cukorgyár részvénytársaság. A Deutsch Ig. és fia cég, mint a hatvani cukorgyár tulajdonosa, ezt a vállalatát melléküzemeivel együtt részvénytársasággá alakította át. A részvénytársaság »Hatvani Cukorgyár Részvénytársaság Deutsch Ig. és fia« czéggel alakult meg Hatvanban oly módon, hogy négy millió korona részvényekben, további négy millió korona pedig kötvényekben került kibocsátásra, amelyek teljes egészükben a Deutsch Ig. és fia cég tulajdonosainak birtokában maradnak. Az alakuló közgyűlés az igazgatóság tagjait Hatvany-Deutsch Sándort, Hatvany-Deutsch Józsefet, Hatvany-Deutsch Bélát, Coppély Gézát és Hirsch Albert dr.-t, a felügyelő-bizottság tagjait pedig Vest Ede lovagot, Königsthal Jakabot, Gross Nándort és Hatvany-Deutsch Ferenczet választotta meg. Az új igazgatóság Morgenstern Emilt, Willheim Arturt, Kauders Szigfridet és Sternberg Albertet czégjegyzői jogosultsággal ruházta fel.

HETI POSTA.

Budapest. Thury Zoltán összes művei, mint múlt számban megirtuk, az özvegy kiadásában jelentek meg. A könyvek ára — harminczhat korona — özvegy Thury Zoltánné címére küldendő. (Budapest, V., Lipót-körút 8.)

P. T. Mi nem vállalkozhatunk az önképzőkörök és a gimnáziumi professzorok szerepére. A beküldött kéziratokról külön-külön nem mondhatunk bírálatot. Ha jók, megüzenjük. Ha nem mondunk róluk véleményt, — akkor ezzel mondjuk ki a véleményünket.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

IDEÁLIS WASHAJTÓ A

CALIFIG

fiatalok és öregek részére!

Nem okozhat az anya

gyermekének nagyobb örömet, mintha egy kanálnyi ad neki a „Califig”-ből, a kaliforniai fügeszörpéből. Nincs is szer, mely gyenge természetüeknél jobb hatással volna, ha hashajtószerre van szükség. A „Califig” ifjunál, vénnél egyaránt kedvező hatással jár, mert tisztítja a gyomrot és megóvja az emésztési szerveket időnkinti vagy krónikus székrekedéstől.

Kapható minden gyógyszerárban.
Nagy üveg 3 kór. Kis üveg 2 kór.